

ДМИТРО ПРОКОП

Спомини вчителя - піонера

ВІННІПЕГ

1979

КАНАДА

DMYTRO PROKOP

A Pioneer Teacher's Memoirs

Trident Press Ltd.

WINNIPEG

1 9 7 9

CANADA

ДМИТРО ПРОКОП

Спомини вчителя-піонера

UKR

Видавнича Спілка Тризуб

ВІННІПЕГ

1979

КАНАДА

FOREWORD

SIX DECADES OF THE COMMUNITY IN THE LAND OF FREEDOM AND OPPORTUNITIES

The following are documental remembrances. They differ from those of the more casual calibre because they are based on a series of documents and personages whom the author had met during that time of his life. It is his wish to portray this period through which he passed during his struggles not only for his own improvement but that of our country as well.

Dmytro Prokop came to Canada in 1912 at an early age. Anxious to obtain an education, he was not satisfied with remaining on the farm but he went out into the world. He worked and studied for many years until he finally became a fully qualified teacher. Prokop's stay in the English School for Foreigners in Vegreville, Alberta, may be regarded as a preparation for his teaching career. He taught for twenty years but not only from hour to hour in the school building as was required of him according to his profession. Wherever Dm. Prokop taught there the cultural community life seethed with enthusiasm, for he organized dramatic clubs, choirs, and other community activities.

It is a small wonder, then, that the youth loved their teacher for he was not only their pedagogue but also one who showed them the true worth of living a dedicated life. This Mr. Prokop carried out to the fullest extent in Ituna, Goodeve, Hafford, all in Saskatchewan, and Spedden and Andrew in Alberta, as well as elsewhere.

His great helper in both body and spirit was his wife, Angeline, who side by side with him devoted herself to the Ukrainian community.

It is worth noting that the Prokops spent most of their time in Ukrainian school districts and there among their native surroundings helped give the community the desired stimulus toward a good foundation for their community orientation.

During the next twenty years Mr. Prokop was employed by the Provincial Government serving in the Department of Municipal Affairs in Edmonton, Alberta. This gave his children an opportunity to complete their education in the city. The Prokops still took an active part in the community. Many a time they were elected to executive positions, for the Ukrainian community continued to be a part of their constant interest. They participated in the *Ukrainian Canadian Committee* and also in a number of religious organizations. In short, wherever their life led them, there they devoted their time and energy, for they were citizens of a widely developed mental horizon.

A separate section deals in a documentary manner with the history and the characteristics of leading Ukrainians, namely, Michael Luchkovich and Antin Hlynka, both members of Parliament, and William Tomy, a well-deserving member of the Provincial Legislature for many years, all from Alberta, and Orest Zerebko, a member of the Saskatchewan Legislature, as well as others. Special honor is paid to Roman Kremar - Soloducha, the editor of *Novyny*, (*The News*), who fought for the rights of the Ukrainian communities in Canada in his fearless defence against discrimination during the pioneer era. There are also other interesting persons introduced by the author — characters with whom the reader should become acquainted.

To the four decades of Prokop's activities we wish to add another decade in his retirement which he passes by because of his humility. We have in mind his role in the "Society of Ukrainian Pioneers of Alberta". This organization renders a great service to the Ukrainian Canadian community, and the contributions therein of Dmytro Prokop merit attention. His work began here when he moved to Edmonton upon his retirement. There are individuals of the type of Prokop who practically never rest.

The author discovered his place among the pioneer brotherhood in this Society and he merits recognition in every sense of that word. Dm. Prokop has been very active as a member of the executive and of the editorial staff. This Society has already published two comprehensive books: *Ukrainian Pioneers of Alberta*, in 1970, and *Ukrainians in Alberta*, in 1975. Both of these books are in English for the sake of the generation which no longer has mastery of its maternal language of whom, unfortunately, there are thousands. It is our duty to introduce them to our community. Dmytro Prokop toiled along with others in the process of *shaping many of the articles* submitted, and once the books had made their appearance, he was responsible for advertising them in the newspapers.

These documental memoirs of Dmytro Prokop will place in the hands of his readers — this reputable contribution to the history of the Ukrainians in Canada, their endeavors and their successes. Researchers will be able to delve into the valuable information about the Ukrainian bilingual schools in both Alberta and Saskatchewan, and learn about the diverse accomplishments of the Ukrainians in the West in preserving their culture as well as the policies of their representatives in Parliament.

To summarize Dmytro Prokop's activities, we can truthfully say that he served his community faithfully during all of his six decades.

Dr. M. Marunchak

Дмитро Прокоп, автор
(Едмонтон, Альберта)

Тому, що мої давні товариші праці відходять один за одним у вічність, не залишивши по собі майже ніяких споминів чи записок — щоб колись бодай їхні внуки могли прочитати й довідатися, як їхні діди колись ходили до школи й вчилися серед великих злиднів а потім вчителювали в Канаді й віддавали для свого народу всі свої сили — я рішився написати про деякі події з мого життя, пережиті в моїх студентських роках, а потім в часі мого 25-літнього вчителювання в Саскачевані і Альберті. Бажаю насвітлити ці події для нащадків перших українсь-

ких поселенців, щоб вони довідалися, як їхні діди колись завзятістю і тяжкою працею добивалися своїх позицій.

З деякими переживаннями з моєї гарної й надійної молодости хочу поділитися зі ширшим загалом. А при тому хочу розказати, як, тому 50-60 літ, ми молоді студенти старалися здобути освіту, дійти до чогось, чимось стати. Також хочу згадати й моїх товаришів та ровесників, з якими я разом вчився й добивався до свого звання.

Я завжди буду вдячний Божому Провидінню, що мені вдалося приїхати до Канади перед Першою світовою війною й не зазнавати воєнних злиднів та лихоліть, що їх приходилося переживати моїм односельчанам, які залишилися вдома.

Вегревільська семінарія — або “форінерка”

Вже зараз після приїзду до Канади, стрінула мене велика й мила несподіванка, яка мала великий вплив на все моє життя. А саме, я довідався, що в містечку Вегревил, Альберта, існує державна школа під назвою “Енгліш скул фор форейнерс”, до якої приймають наших молодих хлопців на науку та, що там можна покінчити 8 клас, а на дальшу науку треба ходити до міської школи у Вегревил. При тій школі була й бурса, де студенти мешкали та харчувалися, навіть і тоді, коли ходили до вищих клас міської школи.

Українці називали ту школу “форінеркою”. До цієї “форінерки” записався й я. Вправді я не мав у кишені ніяких грошей, лише письмову поруку мого батька, але це не перешкоджувало мені забиратися до науки з надією в Бозі, що мені вдасться покінчити школу й стати вчителем.

Школа “форінерка” була відкрита з початком 1913 р. Уряд винаймав великий двоповерховий будинок, де могло приміститися приблизно 40 студентів. На початку зголосилося було всього 24 учні, але щороку приходили нові, число зростало і в 1915 р. школа вже була переповнена.

Учні платили місячно за мешкання та харч по 20.00 дол. Хто мав, той платив, а хто не мав, той мешкав на борг (кредит), за якоюсь порукою — я мав поруку мого батька — й то була Божя благодать для багатьох, а між тими й для мене.

Директор (Principal) “форінерки” і вся обслуга були англійці, але ставилися до нас дуже ввічливо.

Вегревільська “форінерка” — то був великий двоповерховий будинок. На долині містилася кухня, велика їдальня, шкільна зала, канцелярія принципала, велика зала для науки та зала для забави (recreational hall). На другому поверсі була одна велика спальня, де не раз стояло аж 16 ліжок, а відтак були ще менші спальні, кожна на чотири ліжка. Всі ліжка були для одної особи, з новими матрацами, на яких спалося дуже вгідно. Простирала й коци були доброї якості й чисті. Простирала міняли раз у тиждень. В кожній кімнаті були також крісла та столи для студентів.

Урядження кухні та їдальні було теж добре, виглядало декуди навіть елегантно. Крісла та начиння були дуже доброї якості, а столи були постійно застелені чистими білими обрусами.

На снідання, обід та вечерю кликав нас дзвінок і ми заходили в порядку до їдальні, ставали коло крісел і ждали доки принципал або господиня не сяде. Молитву проказував принципал або господиня й тоді можна було брати серветки й ставити на коліна.

На снідання постійно була вівсяна каша, тост, смажені яйця з беконом, кава та овочі. На обід давали різні м'яси, бараболу, різну ярину та овочі. На вечерю було майже те саме.

Страви були смачно приготовані й було їх подостатком. Але деяким нашим хлопцям, що поприходили з фармів і привикли були їсти лиш українські страви, зразу було до того харчу тяжко привикнути.

Після їжі всі вставали разом, виходили і йшли чи то до своїх кімнат, чи до загальної відпочинкової залі, де гуторили, або грали якісь товариські гри.

Нових хлопців, що приходили до "форінерки" давали відразу між старших студентів, які навчали їх, і своїм поведенням показували, як треба поводитися.

Між студентами "форінерки" було поважне число старокрайових гімназійних студентів, як Олекса Григорович, Ілля Порайко, Іван Рурик, Василь Грицюк, Петро Дилаврак, Микола Кузів, Денис Мойсюк, Іван Кузь, Іван Гринчишин та ще декількох, яких імена я вже позабував.

Першим принципалом тої школи був В. А. Стикл, що був дуже строгий і зовсім не мав вирозуміння для нових канадців. Другим був І. С. Фарр, який був уже більше вирозумілим та ставився прихильніше до студентів. А третім останнім принципалом був Г. Говард, який кермував цією інституцією аж до її розв'язання в 1917 р.

Тут треба згадати, що великим опікуном тої школи із-зовні був Петро Зварич, який піддержував студентів на дусі та деяким помагав грошми.

Хоч у самій школі не було нагоди вчитися української мови, то курси українознавства відбувалися в Народному Домі в Вегревил. Тут вчили Петро Зварич, Олекса Григорович, Іван Рурик та Ілля Порайко. Тому, що старокрайові студенти говорили між собою чистою українською мовою, всі другі студенти старалися їх на-

слідувати й вчилися від них української мови й говорили так само.

Тут варта згадати про страйк передових студентів “форінерки” в 1913 р. Велике число студентів були греко-католики й вони, звичайно, ходили на богослуження до своєї греко-католицької церкви. Але наш тодішній принципал дав нам усім приказ іти на богослужбу до протестантської церкви. Студенти греко-католики запротестували й пішли на страйк. В ту справу вмішався зараз Петро Зварич, який пішов до провінційного міністра освіти й цей наказав принципалові нікого не слувати йти до тої чи іншої церкви. Від того часу всі студенти греко-католики ходили до своєї церкви й, під проводом Іллі Порайка, помагали співати місцевому дякові, яким тоді був Іван Шовкопляс.

В мурах “форінерки” увесь час її існування гомоніла українська пісня та дзвеніли українські мелодії, грані на скрипках та гітарах. Студент Ілля Порайко був диригентом хору при Народнім Домі, а що до того хору належало багато студентів, то він часто відбував проби співу таки в нашій “форінерці”. До того він сам добре грав на скрипці та гітарі й радо вчив тої гри кожного, хто лише хотів. З тої нагоди скористав також і я і був завжди йому вдячний за його науку, бо то відтак мені не раз у житті пригодилися.

Великою атракцією “форінерки” був музичний терцет, до якого належали Іван Кузь та Ілля Порайко — оба грали на скрипках, та Іван Рурик — гітара. Грали вони давні українські народні пісні й їхньої гри слухали залюбки не лише наші студенти, але й інші мешканці Вегревил. Наша господиня часто влаштовувала суботами чайні прийняття для англійських пань лише на те, щоб вони мали нагоду послухати та налюбуватися грою наших студентів. А наш терцет дуже часто діставав від цих пань шумні оплески, подяку, а часом і якусь нагороду за мистецьку гру.

У Вегревил існувала в роках 1910-1921 крамниця “Народна Торговля”, в якій управителм (менаджером) був Андрій Зварич. Вся обслуга крамниці складалася зі свідомих українців, між якими були Василь Чумер, Іван Семенюк та студент В. Купченко й другі, яких імена я позабував. До тої крамниці ми, студенти, часто заходили, щоб дещо купити, а радше щоб поговорити з працівниками. Там багато із нас діставало заохоту й запал

працювати між нашими поселенцями та плекати нашу українську традицію й культуру.

До “форінерки” часто заходили деякі наші учителі, як Михайло Лучкович та громадсько-суспільні діячі з Вегревил, виголошували для нас доповіді, розмовляли з нами на різні теми та загалом цікавилися нами. І так під проводом наших гімназистів з “форінерки” та вегревильських суспільно-громадських діячів, як П. Зварич, О. Ясенчук та багатьох інших, поволі кристалізувався український світогляд не лише всіх учнів “форінерки”, але й українських поселенців цілої околиці.

В книзі “Історія Українців Канади” М. Марунчака пишеться на 194 сторінці про Вегревил таке: « Одним із цінних культурно-освітніх осередків в Альберті став Вегревил. Культурно-освітня праця почала тут розвиватися від 1908 р., коли зорганізовано читальню ім. Мирослава Січинського... Вегревил здобув собі ім'я пізніше ще тим, що тут приміщувалася “форінерка”... та бурса Тараса Шевченка. 1914 р. спільними зусиллями громадянства та студентів т. зв. форінерки був збудований Народний Дім, один з перших в провінції Альберта. »

МІЙ ПЕРЕХІД ДО ШКОЛИ В ЕДМОНТОНІ

Восени 1917 р., більший гурт студентів перейшов на дальші студії з “форінерки” до Едмонтону. До того гуртка прилучився і я.

В той час в Едмонтоні вже було досить багато наших хлопців та дівчат, що ходили до школи й боляче відчували брак якогось студентського товариства, де могли б гуртуватися студенти. Тому згодом, за ініціативою студента Семена Микитюка, був заснований студентський кружок ім. Адама Коцка.

На початок вписалося в члени поверх пів сотні хлопців та дівчат. Першим головою того товариства був Ілля Шклянка, а секретарем Семен Микитюк. В цьому гурткові відразу почалася жвава культурно-освітня праця, а першим її виявом назовні була драматична вистава Б. Грінченка, “Ясні Зорі”, що її студенти відіграли на сцені нової залі Українського Народного Дому. Заля була виповнена публікою по береги й це викликало серед студентів велике захоплення та запал до підготовки дальших вистав та концертів, в яких і я брав участь.

ІНСТИТУТ ІМ. М. ГРУШЕВСЬКОГО В ЕДМОНТОНІ

З Інституту ім. М. Грушевського, в якому я перебував від 1918 - 1922 р., залишився в мене дуже милий спомин. Цей Інститут був оснований для вжитку всієї української молоді. Зокрема основники мали на увазі молодь українських православних поселенців з Буковини, якою ніхто з наших не опікувався, а на яку ласим оком дивилися тутешні кацапи, та для котрої то молоді не було ніякої бурси.

Першим настоятелем Інституту ім. М. Грушевського був А. Т. Кібзей — студент медицини, що пізніше був лікарем в Дітройт. Заступником його був Михайло Лучкович, що відтак був першим українським послом до федерального парламенту в Оттаві.

На початок зголосилося було до Інституту 24 студенти, але вже на другий рік число студентів подвоїлося. Між студентами, що були в Інституті був Гриць Костах, що пізніше був шкільним інспектором, Василь Томин, що пізніше був послом через 30 років до провінційної легіслятури, Юрій Драган, що пізніше був лікарем у Саскатуні, та багато інших українців, що відтак займали визначні місця в українському суспільно - громадському житті.

Нелегко приходилося нашому настоятелеві та його помічникові навчати деяких наших дисципліни та вціплювати в їх серця українські національні ідеї, бо між студентами були деякі й такі, що “чіплялися розвори чужого воза”, тобто захоплювалися чужими, нашому народові ворожими, ідеями. Наші настоятелі настоювали також, щоб студенти Інституту в неділі йшли до церкви, до якої належали їхні батьки.

В Інституті були курси українознавства, на які ходили обов'язково всі студенти. Був там також хор та музичний кружок, але до тих належали лише ті, що хотіли. Я був один з тих, що любив спів та музику, тому належав до хору та музичного кружка. Багато мешканців Інституту належало до Студентського товариства ім. Адама Коцка, до якого належало також багато шкільної молоді з міста. Товариство продовжало розпочату давніш свою культурно-освітню працю під проводом загальнолюбленого й шанованого М. Лучковича. Пригадую собі, що в 1921 р. до управи товариства були вибрані такі студенти: Михайло Лучкович — голова, Дмитро Прокоп — заступник голови, Микола Голубіцький — секретар та Іван Гринчишин — касієр.

НАШІ СТУДЕНТСЬКІ КОНЦЕРТИ

При кінці 1921 р. в часі різдвяних вакацій, наша студентська група під проводом М. Лучковича виїхала в концертне турне й відвідала в Альберті місцевості: Федора, Редвей, Смокі Лейк, Лемонт, Вегревил та Іннісфрі. Наші виступи тішилися великими успіхами. Публіка по фармах вітала нас з захопленням, зокрема фармерська молодь, яка до того часу, не мала нагоди почути й налюбуватися красою української пісні, музики та народних танків.

Після повороту до Едмонтону, ми мали душевне задоволення, що могли поділитися з другими тим, чого ми навчилися в Інституті, а я ще передтим у “форінерці” в Вегревил. Ми не лиш спопуляризували українську пісню, музику та народні танки між українською молоддю на фармах, але ще й привезли до Інституту гарну “коляду” (збірку фондів) на сплату довгу.

Після першої світової війни до Едмонтону приїхав був д-р Осип Назарук, який часто заходив до Інституту й мав доповіді для студентів. Одного разу він сказав нам таке в своїй доповіді: «Пам’тайте, що сова ніколи не виховає соловейка. Так і чужа інституція не виховає нам ніколи ідейних народних працівників, що працювали б для свого народу. Будьте вдячні, що маєте нагоду виховуватися в цій народній українській інституції.»

Одним із завдань оих споминів є якраз пригадати читачам, що ідейні й великі люди живуть і вмирають, але їхні добрі вчинки стають ідеалом для других, а крім того вони живуть вічно в пам’яті живих людей. Бо ідеали це неначе зірки на небі. Їх не можна доторкнутися, але вони просвічують багатьом життєвий шлях, так, як зірки ведуть моряків морськими шляхами до певної й тихої пристані.

НОВИЙ НАСТОЯТЕЛЬ В ІНСТИТУТІ

В 1919 р. настоятель Інституту А. Т. Кібзей, студент медицини, переконав І. Глову, щоб він обняв посаду настоятеля. Та зміна була для нас, студентів, дуже корисна, бо І. Глова був знаменитий диригент хору та вмів грати на різних інструментах. Тієї штуки навчив він також і нас. Він мав високу старокрайову освіту й тому підніс рівень курсів українознавства в Інституті. До бібліотеки Інституту він придбав чимало нових книжок і заохочував нас читати твори українських письменни-

ків. Шевченків Кобзар, Історія України М. Грушевського та твори І. Франка були приписані підручники для всіх курсантів українознавства, а нас було в 1920 році приблизно 60.

При Інституті й далі існував Студентський кружок ім. А. Коцка, до якого я належав від 1917 р. Сходили членів відбувалися щонеділі. На сходинах були відчити, відбувалися дискусії, співи, а також гра на різних інструментах. Наш кружок видавав рівнож маленьку газету «Промінь», що її редагували Василь Дорош, Нікола Голубицький та Михайло Лучкович. Наша газетка давала золоту нагоду студентам Інституту пробувати своїх сил в писанні статей по-українському. Один з директорів Інституту часто сперечався зі студентами й при тому завжди хвалився, що він здер багато пар штанів на шкільній лавці. Один з редакторів газети написав коротеньку сатиру про те, що, мовляв, мірило мудрости залежить від того, хто скільки штанів здер на шкільній лавці. Ця сатира наробила була чимало клопоту студентам, а немало й тим, яким здавалося, що вони дуже великі люди. Та це був дрібний інцидент у житті інституту, який скоро забувся.

Наші директори назагал були поважні й серйозні люди, а деякі опікувалися нами, як родичі. Таким опікуном для багатьох студентів був покійний Дмитро Фербей, власник Української книгарні в Едмонтоні. Як котрому студентові не доставало грошей, то він, без надуми, йшов до Фербея за допомогою, як до рідного батька. А, як котрий студент зайшов до книгарні й переглядав книжки, то Фербей звертав нам увагу, що то нові книжки, як нам подобаються, то ми можемо собі взяти, а колись, як матимемо гроші, то йому заплатимо. Після Інституту, Українська книгарня була для нас, студентів, джерелом, з якого ми черпали даліші відомості про Україну та українські справи.

НАШ КОНЦЕРТ В ТЕАТРІ ПЕНТЕЙДЖЕС В ЕДМОНТОНІ

З початком листопада 1921 р. до Інституту зайшов менаджер Пентейджес в Едмонтоні й звернувся до начальника Інституту п. І. Глови з пропозицією, щоб студенти Інституту дали в його театрі кілька концертів. В театрі мали виступати якісь артисти зі сходу, але вони були перешкоджені й відкликали свої концерти. Наш настоятель п. Глова та студенти таки добре думали, чи нам іти перед чужу публіку з нашим концертом, чи ні.

Д. Прокоп зліва і Петро Павлюкевич

По довшій надумі та нарадах зі студентами наш диригент погодився виступити з концертом. Після кількох проб наша мистецька група виступила в театрі перед чужою публікою.

Наш концерт вдавсь дуже гарно. Добірні строї, добре вишколений хор та оркестра, балет з українськими народними танками та інші точки прямо чарували

Студентська оркестра при Інституті ім. М. Грушевського в Едмонтоні, Альберта. Зліва направо: Н. Бук, Василь Дорош, Дмитро Прокоп, Вайлет Скора, Павло Гевко. Другий ряд: Д. Мельничук, Петро Васи-
лишин, Михайло Лучкович, Михайло Сиротюк, Ілля Косташ.

Світлина з 1921 року.

публіку, яка довго та грімко оплескувала наші виступи й ми мусіли багато точок повторяти по два рази.

Ми давали свої концерти протягом цілого тижня й протягом тижня мали такий великий успіх. Хоч ми були таки добре перемучені, бо в день треба було йти до школи, а по вечері скоро йти до театру, то все таки свідомість того, що ми канадцям різного національного походження показуємо красу нашої культури, підбадьорувала нас усіх та додавала нам сил до наших виступів. І так, за наші виступи менеджер театру заплатив досить добре Інститutowі, але для нас, студентів, найбільшою й найкращою заплатою було признание чужої публіки, яке зворушувало до сліз й нас самих. Ми раділи нашими успіхами та успіхами нашої української пісні, а зокрема ми були горді, що ми, діти українських піонерів, популяризуємо між канадцями не-українського походження українську культуру.

МОЇ ВАКАЦІЇ МІЖ РОБІТНИКАМИ

Щасливі були колись ті студенти, що мали заможних батьків, або вже мали закінчений гай-скул і могли дістати так званий перміт і бути вчителем у фермерських школах. Але таких було небагато. Всі інші мусіли

проводити свої вакації на фізичній праці, щоб заробити трохи грошей на вдержання себе в часі шкільного року. До тої другої групи належав і я.

Літом 1915 р. я провів свої вакації на залізничій дорозі, на так званім “екстра-генку”, приблизно 100 миль на захід від теперішнього містечка Джеспер, Альберта. Там працювало тоді сотні людей. Між них попався також і я. Але що я був ще дещо заслабий до шүфлі, то “бос” того відтинку праці взяв мене до помочі в кухні. Отже жив я тоді, як то у нас кажуть, як пан. Їсти було що душа забажає й то подостатком, але зате я мусів працювати, як віл.

Я мусів уставати в 5-й годині ранку й трудитися без перерви десь до восьмої години вечора. Платня робітників було тоді, здається мені, 17 і пів цента на годину. Усі мусіли працювати по десять годин денно, шість днів у тижні.

Мені платили зразу 40 доларів місячно, а відтак дещо більше. Але зате я працював сім днів у тижні протягом трьох місяців. Коли я, після закінчення праці, повернувся назад до школи до Вегревил, я був великим багачем, бо мав в кишені приблизно 150 доларів.

На тому “екстра-генку”, де я працював, а який був частину залізничого шляху, працювало поверх 150 людей, переважно українці, які називали себе австріяками, галичанами (галішен), буковинцями, русинами, а деякі українцями.

Праця була дуже тяжка, бо “боси” будови дуже гостро напирали на робітників, щоб звивалися при праці. Робітники мусіли гарувати без перестанку від години 7-ої ранку до 12-ої вполудне та від години першої по обіді до години 6-ої вечора.

Мешкання для всіх робітників було в залізничих вагонах, де були ліжка, зроблені з дерева, два ряди, один над другим. За матеріали слугила солома або свіжа трава, яку мав собі кожний робітник постарати. Кожний робітник мусів мати також свій власний коц, як хотів накритися. Все те було дуже примітивне й, певно, ніякий сьогоднішній робітник не схоче повірити, що ті робітники працювали в таких умовах, але можуть перекоонатися у старих робітників-піонерів, які ще сьогодні живуть, що так воно було.

Один із них був Іван Күташ, що недавно помер в Едмонтоні, який в той час працював зі мною на тому “екстра-генку”.

Харч для робітників не був поганий, бо вони мусіли мати силу до праці. На снідання робітники діставали вівсяну кашу або "пенкейкс", каву, хліб, масло та яйця. На полудне, ми возили харчі в поле. На обід було постійно волове м'ясо, бараболя, деяка ярина, хліб, масло та пай. Але м'ясо часто псувалося від літньої гарячі й тоді не мало доброго смаку, але робітники мусіли їсти, щоб мати силу до праці. На вечерю робітники діставали смажену ковбасу або яйця, бараболю, хліб, каву, овочі з бляшок тощо.

Мої обов'язки в кухні були зразу такі: розвести вогонь, наносити вугілля до кухні, стругати бараболю, мити підлогу та начиння і т. д. Пізніше я вже був другим помічник кухаря і щодня мусів пектися коло кухні від 5-ої години ранку до 8-ої години вечора. За те я їв з кухарями та спав у їхньому вагоні, де вже були матеріали.

Часто наші кухарі та боси виїздили до недалекої станції Лусерні й залишали мене, як господаря, в кухні, щоб всього доглядати. Я виконував свої обов'язки солідно, але, коли деякі наші хлопці приходили й просили, щоб їм дати перекусити, бо вони голодні, то я нероздавав їм їсти, хоч наражував себе на небезпеку, що можу втратити працю, а також бути покараним.

Як то гарно почуваються тепер ті студенти, що можуть поїхати в наші чудові гори на відпочинок. Вони можуть відбувати прекрасні прогульки, любитися мальовничою красою наших гір та захоплюватися прекрасними краєвидами, що стеляться перед їхніми очима. Але, коли хтось працює довгі години й є втомлений працею, то ті чудові гори стають для нього дуже монотонні й не роблять на нього майже ніякого враження. Змучена працею людина найрадше забралась би чим скорше до своєї хати, щоб відпочати від важкого труду. Тому й я чувся дуже щасливим, коли врешті, після закінчення праці, повернувся назад до школи.

В КОПАЛЬНІ ВУГІЛЛЯ

Літом 1918 і 1919 р. я провів свої вакації під землею в копальні вугілля в Дромгеллер, Альберта. Проминуло трохи часу заки я звик до темряви, а ще більше заки я перестав боятися, що от-от стеля шахти може на мене впасти.

Моїм завданням у копальні було возити конем маленькі вагони до головного пункту. Була то дуже небезпечна праця, бо треба було дуже уважати. Як дорога спускалася в долину, треба було скоренько зіскочити з візка й скоро вкладати патики в колеса, які гальмували швидкість візка, бо інакше, візки могли б полетіти зі страшною швидкістю в долину й забити не лиш коня, але й мене. То була дуже велика різниця між моєю працею на залізниці серед чудових гір, а тут, під землею, де постійно було гаряче й засмерджене повітря. Але платня була не найгірша й тому я держався тієї праці, щоб заробити трохи гроша й могли продовжувати свої студії. . .

В Дромгеллер мешкав я в одній господині-українки, що варила смачні страви й часто подавала наші голубці, пироги, начинку і т. д. В неї харчувалося нас вісім хлопців, отже їй оплачувалося купувати завжди свіжі товари й доброї якості й тому ми мали постійно здоровий і смачний харч. Мали ми також подостатком грошей. Для мене бодай то була перша нагода пити стільки молока, скільки я хотів. За мешкання й харч ми платили по 30 доларів місячно. Спали ми по два в кімнаті на ліжках доброї якості, застелених чистими простиралами та коцями. Моя кімната була на долині, а вікно й двері виходили в напрямі ріки Ред Дір, що плила у віддалі приблизно двох бльоків. Наша кімната була привітна й вигідна й я та мій товариш Петро Васишин почувалися в ній дуже добре. Ми могли не лиш відпочивати, але й читати та вчитися.

Моїм щастям було, що я мешкав разом із своїм товаришем Петром Васишином, з яким я ходив разом до школи в Вегревил та Едмонтоні. Ми оба не пили алкоголю, не курили, не видавали грошей на непотрібні речі, а за те у вільному часі ми читали українські та англійські часописи та вчилися з шкільних підручників тих предметів, які нам були відтак у школі потрібні.

Наша господиня, в якій ми жили, дивувалася й питалася нас, хто ми є, що не бурлакуємо, так як другі робітники, а сидимо вдома і читаємо та пишемо. Ми завжди відповідали скромно, що ми звичайні хлопці, які люблять читати книжки та газети. Аж, як ми відїздили, по скінченні нашої праці, ми сказали, що ми студенти "О! — сказала наша господиня — то ви хочете бути па нами!"

В той час між робітниками почував себе добре той, хто жив і поводився так, як і вони. Ми знали з оповідань, що коли поставити дурака між сто чесних і розумних людей, то з нього вийде обтесана людина. Але, як поставити освічену й чесну людину між сто гультайв, то вони його, як не розволочуть, то своїми кпинами задзобують його на смерть. Якраз того “дзобання” ми боялися й тому не признавалися, що ми студенти.

Жаль нам було дивитися на наших українських хлопців, що працювали в копальні й не хотіли нічого читати, нічим не цікавилися, лиш гуляли, пиячили та грали в карти. Але не всі українські робітники були такі зіпсуті.

Була між ними група, яка поставила була собі за ціль освідомляти себе клясово, боротися за кращу долю працюючої кляси та вимагала *пошани* їх самих та їх прав. Та група влаштовувала сходини (мітинги) та закликали робітників організуватися в робітничі юнії й гуртом упоминатися кращої заробітної платні та кращого трактування з боку працедавців.

Незавидну долю робітників у піонерських часах змалював досить докладно д-р М. Марунчак у своїй книжці: “Історія Українців Канади”. На сторінці 101 він пише: «Багато українців працювало в копальнях Британської Колумбії, Альберти, Онтаріо та Нової Шотландії, в деревній індустрії Саскачевану та Онтаріо, не згадуючи вже будови залізничних ліній та міських каналів. Звичайно, український робітник був скрізь там, де треба було великої витривалості, енергії та відпорності на всякі невидги... Нічого таїти, що робітники були безмежно використовувані — часто лісові контрактори звивали підприємства, не виплачуючи робітникам ані цента з залеглих платень, юнії не охоплювали багато підприємств, підприємці надуживали робітників не тільки в довгих годинах праці, але й у виплаті заробленого гроша. Проте кожний був рад, що дістав працю й мав забезпечений завтрешній день. З тим часто була пов'язана мрія власності гомстеду, спровадження родини з краю та бажання зажити самостійним господарським життям.»

На першого жовтня, після тримісячних вакацій, ми вернулися до Едмонтону й записалися на дальші курси. Тому, що ми вчилися дещо літом, то ми, хоч прийшли в школу пізніше, скоро дігнали в науці других учнів.

МОЯ ПЕРША ВАКАЦІЙНА ШКОЛА

В піонерських часах майже всі фермерські школи були відкриті лиш літньою порою, коли можна було дістати за вчителів студентів університетів або гай-скул. Вони всі діставали від провінційного міністерства освіти тимчасовий дозвіл, так званий “перміт”.

Наука тоді починалася весною, як лиш студенти покінчили свої студії, й тривала до осені, коли вони му-сіли знову вертатися до університету чи гай-скул.

Така система практикувалася в нас, в Альберті, аж десь до 1923 р., коли вже було досить кваліфікованих учителів. Від тоді школи були відкриті від 1 вересня до 30 червня так, як було по всіх містах і містечках.

Про такий вчительський “перміт” постарався в 1920-21 р. і я. Моя перша школа називалася “Бруно” й була на північний схід від містечка Іннісфрі. Школа, то був однокімнатний будинок, до якого ходило тоді приблизно 30 дітей. В тій одній кімнаті я навчав дітей шкільної програми від першої до сьомої класи. В початковій класі треба було часто давати пояснення в українській мові, бо деякі діти по англійськи не розуміли. Вони приходили до школи без ніякого знання англійської мови. Але поволі діти вчилися англійського й, по короткому часі, читали досить поправно тією мовою.

Сторожем школи був один сусід, який держав шкільну класу чисто і в порядку.

Головою шкільної ради був п. Сікорський, а секретарем якийсь німець з містечка Іннісфрі. При цій нагоді треба згадати, що п. Сікорський перестеріг мене, коли ми підписували контракт, що попередній учитель згинув трагічною смертю та, щоб я собі з того нічого не робив й спав спокійно в шкільній хаті. Дальше він сказав мені таке: “Я знаю, що ви не боїтеся духів, але перестерігаю вас, щоб ви стереглися живих духів. Ці живі духи то є старші дівчата, що ходять до школи, й я прошу вас, стережіться їх, щоб ви не мали потім клопоту”. Ця розумна пересторога спасла мене від всяких провокацій і я щасливо скінчив свій перміт та повернувся назад до Едмонтону продовжати свої студії.

МОЯ ДРУГА ВАКАЦІЙНА ШКОЛА

Літом 1921 р. я дістав школу Бушленд, 16 миль на північ від містечка Іннісфрі. Предсідником шкільної ради був п. Пасека, а секретарем п. Д. Виспінський з околиці Плейн Лейк. То був свідомий українець, здається, ходив в старому краю до гімназії. Зі мною співпрацював дуже добре і йшов мені назустріч, коли мені було чогось потрібно до школи.

Поруч школи був двокімнатний будинок, що служив за мешкання для вчителя. Помешкання було вповні умебльоване, навіть мало кухонне начиння. Я з того користав і варив собі харч сам. Зрештою, на фармах у тому часі з харчем було досить легко. Я харчувався переважно смачним фермерським хлібом, свіжим маслом, молоком, сиром, сметаною, яйцями і т. д. До того часто запрошували мене на вечерю батьки шкільних дітей, яких я вчив і тоді я зовсім не потребував нічого варити. Я дуже тішився, як мене просили на вечерю, не лиш тому, що я не мусів клопотатися варенням, але й тому, що я пізнавав людей та багато дечого від них довідувався та вчився. Вони також мали нагоду дещо довідатися від мене та навчитися дечого.

Наші фермери, які горнулися часто до освіти, бо в старім краю не мали нагоди для того, вчилися тут дуже багато від священників та вчителів. Я дуже був задоволений, що міг дещо розповісти та дечого навчити моїх нових знайомих, а вони тішилися, що мали нагоду поговорити з молодим учителем. Не знаю як фермери, але я дуже тішився з тих відвідин і після кожних відвідин вертався додому з великим душевним задоволенням.

Моя платня була, здається мені, 70 доларів місячно. В кілька днів, як я почав учить, загостив до мене шкільний інспектор. Він давав кілька питань моїм учням, а потім показав мені, якою метою треба навчати дітей читати. Опісля дав мені ще кілька практичних порад, побажав мені успіху в моїй праці й від'їхав. Він називався Бенет. Я й сьогодні не можу забути його щирого відношення до мене, як до свіжоспеченого вчителя, та добрих практичних порад, з яких я багато скористав.

В сусідніх школах вчили мої приятелі Петро Васишин, Семен Волошин та Т. Храбко, з яким я був разом в Інституті ім. М. Грушевського в Едмонтоні. Ми

часто сходилися, ділилися своїми думками та завваженнями, співали та грали на наших улюблених інструментах — гітарах та мандолінах.

Одного разу ми вибралися до Едмонтону й тут стрінулися з молодим талановитим співаком-українцем із Східної України, який до того грав на різних інструментах. Він себе кликав Д. Вихрестов, а що то був літний час і він не мав ніякого зайняття, тому ми забрали його з собою на ферми й негайно почали відбувати проби співу та музики. За короткий час ми навчилися стільки пісень співати та грати, що мали цілу програму на окремий концерт.

Наш перший концерт відбувся в Народнім Домі коло Луця Тхора, на північ від містечка Іннісфрі. Заля була заповнена по береги, як старшими людьми, так і молоддю. Наша програма проходила з великим успіхом і часто треба було виходити й деякі точки повторювати. В нашій програмі були також короткі сценки-представлення, в яких грали ролі місцеві хлопці та дівчата.

На закінчення програми наш гість з Едмонтону співав сольові пісні в супроводі гітари. Він співав так гарно, що прямо чарував публіку, яка так довго його оплескувала, що йому годі було зійти зі сцени.

Наш перший концерт був такий успішний, що доколичні громади просили нас приїхати й до них з концертом та їх розвеселити. Ми так і робили.

Найбільші признання збирали ми таки від молоді, яка крутилася коло нас, як бджоли коло матки. Ми чулися щасливими, що могли не лише розважати наших слухачів, але й показати нашій молоді красу української пісні та щось нового їй навчити. Наш труд оплатився в сотеро, бо наші пісні відтак молодь співала при різних нагодах, а від них вчилися пісень і ті, які на наших концертах й не були.

В той час об'їздив фермерські околиці проф. Іван Боберський, який збирав матеріали про українське поселення в Альберті й виголошував доповіді. Ми знали його з Інституту М. Грушевського з Едмонтону. Нам прийшло на думку запросити його з промовою на один з наших концертів. Він радо погодився й прийшов на наш концерт.

З його промови затамив я слова про "українську іржу". Українською іржею він називав українську байдужність, яка грубою верствою покрила українську ду-

шу, бо різні окупанти України сторіччями рішали про долю українців на їхній рідній землі й не допускали їх самих до голосу. І у висліді велика більшість українців “заіржавіла” так, як іржавіють завіси на дверях до пивниці, яких довго не відчиняється. Українська іржа проявляється в тому, що ми не хочемо давати пожертв на українську справу, не хочемо забирати голосу в важних справах, які до нас відносяться, не хочемо передплачувати українських газет, не хочемо купити української книжки, не йдемо до голосування, не платимо вкладки до товариства, до якого належимо, не хочемо піти на збори, чи нараду в українській справі, не хочемо стати в обороні нападеного чи очерненого і т. д. Ті думки проф. Боберського зробили на всіх приявних велике враження. Врізалися вони глибоко в душу й мені. Здається, що його слова не втратили своєї вартости й актуальности також і сьогодні. Національна свідомість то велика сила. Коли ми хвалимося, що українські поселенці в Канаді зробили багато добра, то зробили це наші свідомі одиниці.

За почином та прикладом свідомих одиниць ішов загаль і будував церкви, школи, народні доми, освітньо-культурні товариства і т. д. Багато праці в культурно-освітній розвиток околиці Іннісфірі вклали учителі, що вчили в школах, як Семен Волошин, Олекса Григорович, М. Лучкович та другі.

У ВЧИТЕЛЬСЬКІЙ СЕМІНАРІЇ (НОРМАЛ СКУЛ)

Писав колись Іван Франко:

“Книги — морська глибина,
Хто в них пірне аж до дна,
Той, хоч труду мав досить
Дивні перли виносить”.

В піонерських часах деякі наші молоді хлопці щороку поринали в науку, вчилися, трудилися і вкінці кінчали гай-скул. Відтак, одні йшли до університету, другі до вчительської семінарії (Нормал Скул), а треті до торгівлі або промислу.

Після закінчення гай-скул в 1922 р. я подався до вчительської семінарії в Саскатуні. Який я був щасливий і гордий, як я дістав з Нормал Скул відповідь, що мене до неї прийняли. Я був гордий також і на моє матуральне свідоцтво, або, як тут кажуть, гай-скул ди-

плому, яке я дістав після десятирічної тяжкої праці та пильної науки і то після лиш десятирічного побуту в Канаді.

Може тепер дехто сказати, що то дрібниця й немає чим хвалитися. Може бути, що то дрібниця в сьогоднішніх часах і сьогодні кожний учень, що сяк-так прикладається до книжки, може то здобути. Але півсотні років тому то був великий осяг, зокрема для тих, які, коротко після приїзду до Канади, почали вчитися в англійській школі й власним трудом і власною пильністю поборювали всі труднощі (бо то була чужа школа, нова навчальна мова, інші звичаї, чуже середовище і т. д.), йшли щораз вище й вище й вкінці кінчили університет чи нормал скул і ставали в ряди професіоналістів, щоб працювати між своїми і для свого народу та піднести його до рівня пересічного канадця.

Як я приїхав до Саскатуну, я зайшов до Інституту ім. Петра Могили й там ще було місце для мене. Там жило тоді поверх сто студентів, між якими я знайшов і свого доброго приятеля з вєгrevілської “форинерки” Іллю Шклянку. Я дуже ним втішився, бо як у школі, так і в Інституті всі студенти були для мене чужі, хоч ввічливі. Незабаром я познайомився також з Дмитром Яндою, який студіював тоді право на університеті й був головою студентського кружка “Каменярі”.

Настоятелем Інституту Петра Могили був тоді Юліян Стечишин, а його помічником А. Вавринюк. Вони держали в Інституті строгу дисципліну й вели курси українознавства, які стояли на високому рівні. Дух і настрій в Інституті був подібний до того, що був в Інституті ім. М. Грушевського в Едмонтоні. Студенти молилися перед кожною їдою й щонеділі ходили до церкви. Тому, що в Інституті були також студенти греко-католики, то вони йшли до своєї церкви а православні до своєї.

Як я перебував в Інституті, то ми мали ліжка доброї якости, застелені чистими простиралами та коцами. Щорана кожний питомець мусів застелити своє ліжко й чисто замести свою кімнату. Будинок мав добре освітлення й був добре ogrітий, так що було вигідно в ньому жити й вчитися. Харч був трохи кращий, як був в Інституті ім. М. Грушевського в Едмонтоні. Студенти платили місячно 30 дол. за мешкання та харч. Кухарем в Інституті був китаєць, який варив переважно канадські

страви, але дуже часто нам давали й українські страви, за якими хлопці пропадали, бо привикли були до них вдома. Снідання, обіди й вечері відбувалися точно в означеному часі. Перед їдою всі студенти вставали й молилися в супроводі ректора Інституту, або його заступника. Від стола вставали всі разом і переходили до великої кімнати, де проводили свій відпочинок на розмовах, оповіданні жартів та співах.

Курси українознавства відбувалися щодня через цілий тиждень, а проби хору, звичайно, раз у тиждень, а як надходили якісь концерти, то частіше. В Інституті була гарна бібліотека й постійно приходило багато українських часописів та журналів, з яких ми, студенти, черпали багато національного освідомлення. Кожного дня після 8-ої години вечора мусів бути спокій, бо студенти вчилися. Спати йшли всі в 11 годині, а рано в 7-ій годині, на голос дзвінка, всі вставали, милися, голилися, збиралися чепурно та йшли на снідання. Хоч порядок і дисципліна були досить строгі, але то виходило питомцям на користь. Ми всі відтак були вдячні за те виховання, яке нам дуже придалося в нашому пізнішому житті.

В Інституті був увесь час гарний український дух, всі студенти говорили між собою лиш по українськи й лиш по українськи писали листи до своїх рідних. Українська мова зовсім їм не була перешкодою у навчанні в школі, яке відбувалося англійською мовою. Багато студентів на університеті та в нормал скул, що були питомцями Інституту, складали свої іспити з англійської мови з відзначенням. А кожний з них був гордий з того, що так само добре знав і українську мову.

Студентський кружок “Каменярі”, під проводом Дмитра Янди, був дуже діяльний. Щонеділі він відбував свої сходина, на яких були дискусії, відчити та концертні пописи.

Спочатку, як лиш зачалось навчання в школі, я постановив був собі не брати участі в ніяких товариствах, лиш пильнувати своєї науки. Та, як то гарно каже наша пословиця: “вовка тягне до лісу”, довго я не встоявся. Мої товариші поволі втягнули мене в різні цікаві дискусії, зокрема в публічні дебати, які відбувалися в Народному Домі для ширшої публіки. Всі ми, питомці Інституту, що брали участь у тих дебатах, вив'язувалися звичайно з нашого завдання дуже добре. Від того часу

я вже постійно брав участь в діяльності “Каменярів”, а вслід за тим з’єднав собі багато нових приятелів з-поміж питомців Інституту.

З Інституту Петра Могили я виніс гарні й незабутні враження. Головно чарували мене гуртові співи студентів, які щодня по вечері співали у нашій розваговій кімнаті. Десятки молодих студентів, роджених уже в Канаді, співали нові стрілецькі пісні з таким відчуттям, неначе б вони самі були в рядах Українських Січових Стрільців, й, маршуючи, співали їх гімн: “Ой у лузі червона калина похилилася...” В той час до Інституту часто заходив на українські лекції професор університету Джордж Сімпсон. В Інституті він не тільки навчився української мови, але вціпив у себе любов до України та української культури, що виявилось відтак в його багатьох промовах та доповідях про Україну, в перекладах українських авторів на англійську мову і т. д.

На закінчення ще наведу коротку характеристику про Інститут з книжки д-ра М. Марунчака “Історія Українців Канади”. На сторінці 170 він пише так: “Бурси й інститути були теж доброю заporукою для своїх питомців у суспільно-громадському аспекті. Вони вчили своїх вихованців бути членами канадської спільноти, брати активну участь у громадському житті та нести відповідальність за хід і розвиток своєї спільноти. З бурс та інститутів вийшли сотні активних українців-канадців, які зайняли чільні пости в українсько-канадській спільноті та часто надавали тону її суспільній праці. Завдяки тим установам маємо багато інтелігенції, що стала кваліфікованими працівниками в різних ділянках канадського життя. В багатьох випадках, коли заглянути в минуле старших українських інтелігентів Канади, численні з них мають пов’язання з бурсою або інститутом у Вінніпезі, Саскатуні, Едмонтоні, Вегревил, Тулоні чи Канорі. Без сумніву, що в мовному й культурному відношенні всі ті бурси та інститути залишили на своїх вихованках незатертий слід”.

Ідучи з Саскатуну в околицю Айтун-Гудів, Саск., де я мав вчити в школі, я був свідомий того, що мені замало мати закінчену вчительську семінарію й знати, чого і як я маю вчити своїх учнів, але щоб бути добрим учителем, я мусів їх пізнати й зрозуміти серцем та любити їх. То моє переконання я старався практикувати в часі моєї 25-річної вчительської праці.

СПОГАД ПРО АДВ. АПОЛЬОНА ВАВРИНЮКА

На початку цього розділу я згадував, що А. Вавринюк був заступником управителя Інституту та що він відносився до нас студентів з великою пошаною. Отож при цій нагоді хочу присвятити кілька теплих слів цьому молодому діячеві, головню тому, що він вже небіжчик.

Апольоній Вавринюк народився в селі Тудурковицах, Сокальського повіту, Західна Україна. В Сокалі він перейшов нижчі школи. В 1913 р. його родичі емігрували до Канади і поселилися в околиці Кридор, Саск. Та еміграція не перебила у молодого Апольонка бажання вчитися. Він в Канаді пішов знову до школи, скоро тільки підучився англійської мови, і не покинув науки поки не став на становищі. Працьовитість, тверда воля і велика енергія — оце були його прикмети, через які він вийшов в люди.

Правничі студії адв. Вавринюк скінчив 1921 р. в Саскачеванському університеті в Саскатуні. Тоді дістав диплом Л.Л.Б. Та після закону потрібно було йому ще відбути практику в адвокатській канцелярії, яку він скінчив в 1923 р., здавши в місяці травні послідні адвокатські іспити, через які став повноправним адвокатом і членом адвокатської палати в Саскачевані. Потім в короткому часі прийнято його також в члени адвокатської лави в Манітобі, так що він міг заступати всякі судові справи в обох провінціях.

В 1923 р. адв. Вавринюк відкрив свою адвокатську канцелярію в містечку Давфині, Манітоба, в спілці із звісними того часу вінніпезькими адвокатами Гіпс та Арсеничем. Там адв. Вавринюк давав солідну обслу́гу всім мешканцям давфинської округи через десятки літ аж до його смерти.

На закінчення цієї згадки треба підкреслити, що адв. А. Вавринюк не тільки умів учитися в школі. Він інтересувався й громадським життям. Через те в 1920 р. він був вибраний заступником управителя Інституту ім. П. Могили, а потім став управителем аж до березня 1923 р. Він був одним із тих, що передержали Інститут в пору найбільшої кризи, які він переживав. Але завдяки таким діячам, як був адв. Вавринюк та Ю. Стечишин вдалося затримати при житті Інститут, який був великою кузнею для молодих народних робітників.

МОЯ ПЕРША ШКОЛА В САСКАЧЕВАНІ

На 1-го травня 1923 я почав учителювати в школі Лонвил, шість миль від містечка Айтүна. Школа була однокімнатний будинок, до якого ходило тоді приблизно 30 дітей. В тій одній кімнаті я почав навчати дітей шкільної програми від першої до шостої класи.

Поруч школи був двокімнатний будинок, що служив за мешкання для вчителя. То помешкання було вповні умебльоване, навіть мало кухонне начиння, й я варив собі харч сам. Харчувався я переважно смачним фермерським хлібом, маслом, сиром, сметаною, свіжими яйцями і т. д.

Моя платня була, здається мені, 120 доларів місячно. Восени загостив до моєї школи інспектор. Він давав питання для кожної класи, з чого діти добре вив'язувалися. Потім він переглядав дитячі зошити, дав мені кілька добрих порад і від'їхав. Він називався В. Е. Стівенсон. За кілька тижнів секретар школи дістав рапорт від п. Стівенсона, в якому, між іншим, було писано так: "Mr. Prokop is doing good work. This report should be made available for the perusal of the teacher".

В сусідніх школах вчили теж українські учителі. Один із них був Н. Романчич, який ходив разом зі мною до нормал-скул і також мешкав в Інституті ім. П. Могили. Ми сходилися разом в містечку Айтүна суботами й ділилися своїми враженнями та успіхами, плянували як маємо по шкільних годинах навчати дітей по-українськи читати, писати та співу. Я вмів грати на мандоліні тому мені не було ніякого труду вчити дітей співати.

В містечку Айтүна жив тоді свідомий українець Микола Бойкович — рідний брат д-ра М. Бойковича в Саскатуні. Він часто запрошував нас, учителів, до своєї хати на різні наради. Там ми плянували де і коли маємо мати віче, давати відчити, концерти і т. д. В моїй школі я влаштував діточий концерт перед жнивками. Діти співали та деклямували поезії з Кобзаря, а відчит виголосив п. Романчич. Потім, коли він мав концерт в своїй школі, то я там виголосив свій відчит на тему як маємо виховувати наших дітей. Я все підкреслював те, що кожна розумна мати є найбільшим учителем своїх дітей, тому вона заслуговує на велику любов та пошану.

В той час коли я вчителював коло Айтуни, я часто відвідував свого приятеля з Едмонтону, учителя Семена Микитюка, який вчив в школі коло Гудів, Саск. Там був народний дім, в яким був великий рух на культурно-освітнім полі. Учитель Микитюк був провідником того руху й майже всі дооколишні учителі та свідомі одиниці брали участь у діяльності народного дому. З часом я теж прилучився до діяльних членів народного дому й там познайомився з вродливою та інтелегентною панною Анелею Яроцькою, яка рік пізніше стала моєю дружиною. Вона зразу стала мені до помічі у виховуванні молоді по школах і народних домах не лише на добрих громадян Канади, але й на свідомих членів української спільноти. І так ми постійно через десятки літ популяризували між молоддю українську пісню й танок, підготовляли хори, навчали в рідній школі, давали доповіді, ширили українську пресу та часто влаштовували концерти та представлення.

МОЯ ШКОЛА В ГЕФФОРД, САСК.

З початком 1925 р. мене звербував Орест Жеребко до школи "Наука" коло Геффорд. Там була відповідна хата для моєї родини й близько міста, де моя дружина могла часто відвідувати дружину п. О. Жеребка. І так ми зжилися з п-вом Жеребками як немов рідні брати.

В цій школі я застав 45 дітей і були всі класи від першої до восьмої. Мені треба було добре працювати, щоб дорівняти моєму попередникові, учителеві Михайлові Бойковичеві, й приготувати учнів з 8-ої класи до департаментальних успітів у місяці червні. Я мусів мати досить велике щастя, бо майже всі учні 8-ої класи були дуже здібні і, як при кінці червня писали іспити, то всі перейшли успішно. Була то велика радість для дітей, гордість для родичів, а для мене велике задоволення, що я, не маючи за собою ще великої практики, міг дорівняти другим вчителям і виповнити якслід своє завдання.

Вже аж після тих іспитів я почав учити рідну школу по 4-ій годині. Всі діти радо й пильно вчилися по-українськи читати, писати та радо співали українські пісні.

1927 — Школа „Наука” коло Геффорд, Саск. 3-й ряд зправа стоїть учитель Дмитро Прокоп.

На початку грудня ми почали вчитися коляди, деклямації та дитяче представлення. А моя дружина вчила дітей різних вправ та народних танків, деклямацій, шила відповідні строї на наш дитячий попис і т. д.

Наш Різдвяний концерт випав надзвичайно гарно й публіка прийняла його з великим захопленням. Добрий попис 8-ої класи учнів при кінці червня, та Різдвяний концерт поставили нашу школу на відповідне місце в цілій околиці.

Моє приватне життя в Геффорді укладалося також дуже добре. Поруч школи була чотирокімнатна хата. вповні умебльована і т. д. Хата ogrівалася вугіллям та дровами, яких було все подостатком. За мешкання та опал я не платив, бо в умові між мною та шкільними тростами було сказано, що я маю діставати 1,300,00 дол. річної платні, а мешкання та опал даром. На ті часи то була вже досить добра платня. Я жив з моєю молододою дружиною досить вигідно й був задоволений та щасливий і з запалом працював довгі години в школі між дітворою.

Секретарем тої школи, як і інших в окрузі, був п. Орест Жеребко, а предсідником шкільної ради був Г. Бартко, а відтак Д. Гунчак. Школа була недалеко містечка Геффорд, всього чотири милі, й туди можна було легко зайти за одну годину. Податковцями тої школи були майже самі українські поселенці. Окрім них було всього кілька французьких родин, але вони також посилали своїх дітей до нашої школи.

Про містечко Геффорд та околицю в мене й досі залишився дуже милий спомин. Там жив тоді Орест Жеребко, який був муніципальним секретарем, суддею, секретарем усіх дооколичних шкіл і великим культурно-освітнім діячем. Принципалом міської школи був Гриць Косташ, якого я знав ще з Едмонтону. Пізніше він був призначений інспектором шкіл на Альберту. Відтак принципалом школи був Ілля Шклянка, великий український патріот та автор українських підручників для рідних шкіл.

Між купцями та промисловцями були такі провідні люди, як брати Сулятицькі, О. Сокіл, М. Гунчак та багато інших. А на фармах жило багато наших свідомих людей, між якими були такі, як Н. Сенькус, Н. Гарах, Василь та Дмитро Лазарович, Василь Гультай, В. Гавриш та багато інших, яких імена я вже забув. Учителі були такі: Ю. Кравс, В. Овсяник, Н. Друль, І. Волошин Д. Подоялюк, А. Оришак, С. Мисак та другі.

В околиці Геффорд були два Народні Доми, один в містечку, а другий на фармах, в яких постійно кипіла культурно-освітня праця. Були також дві церкви, одна греко-католицька в містечку і друга українська - православна на фармах. Отець Роздольський душпастирював в греко-католицькій церкві, а о. Кірстюк, який після першої світової війни приїхав до Канади з Буковини, доїздив до православної церкви. Оба священники сходилися

в бюрі О. Жеребка, грали в шахи та обговорювали з О. Жеребком усі біжучі справи. Часто і я заходив до тієї канцелярії й бачив як всі дискусії відбувалися в дуже річовому та приязному тоні.

В тому часі то була небуденна подія. Другою небуденною, на ті часи, подією було те, що священник о. М. Подольський вчив у Народному Домі в містечку хор, складений з католиків та православних хористів. Отож вже в тому часі Геффорд був колискою плекання духа співпраці та взаємної пошани між українцями католиками та православними, що в інших містечках Канади прийшло щойно по десятках років. І сьогодні треба висловити щире признання тим першим українцям обох віровизнань, що зуміли зійтися на дійсно християнській площині.

За почином п. О. Жеребка засновано було “Клуб любителів книжки”, до якого належали всі провідні українці та всі учителі з цілої околиці. Кожний член того клубу був зобов'язаний не лише платити свою членську вкладку, але й прочитати кілька серйозних книжок протягом зимового сезону. Прочитані книжки відтак дарували до бібліотеки місцевого шпиталю й з тієї бібліотеки багато користали наші люди. Окрім того Жеребко розпродавав, або прямо й дарував такі книжки як “Трилогію” Б. Лепкого, “Листи до Братів Хліборобів” В. Липинського. А як треба було допомогти якомусь українському діячеві чи письменникові у Празі, Відні чи Парижі, то Жеребко збирав на ту ціль щомісяця по кілька доларів від членів клубу й висилав ті гроші до Європи.

Коли в той час околиця Геффорд та Кридор були передовими, якщо йдеться про культурно-освітню діяльність, то це треба у великій мірі завдячувати Орестові Жеребкові. Він був перший українець у Канаді, що закінчив університетські студії й повернувся до Канади 1916 р. Був він тоді редактором “Українського Голосу”, а в 1918 р. почав він учителювати у Кридор, Саск. В 1922 р. він обняв посаду муніципального секретаря в містечку Геффорд і секретарку всіх дооколишніх шкіл.

Постаті таких ідейних українців, як О. Жеребко чи інші визначні українці з околиці Геффорд, залишилися певно не лиш у моїй пам'яті, але й в пам'яті інших українців, що там тоді жили, як зразок добрих українців-патріотів, що завжди вміли й хотіли в якийсь спосіб підтримати українську справу. Ті ідейні люди вже повми-

рали, але їхні добрі діла та їхні ідеї залишилися гарним спомином та заохотою для других. Ідеали великих людей все присвічують нам на нашому життєвому шляху та ведуть нас, як зорі моряків, до пристані, до великих та гарних цілей.

ДЕЩО ПРО БІБЛІОТЕКУ

Коли я ходив до школи в старому краю то я мав нагоду позичати книжки з бібліотеки Народного Дому. Потім вже в Канаді я мав доступ до бібліотеки в наших Інститутах. Пам'ятаючи який вплив мало на мене читання книжок та преси, я старався поширювати також бібліотеку в кожному Народному Домі де лиш я вчителював. До речі, я отримав був листа від Видавництва "Світ Дитини" у Львові і старався поширювати дитячі видання в Канаді.

МОЯ ШКОЛА В СПЕДДЕН, АЛЬБЕРТА

1931 рік був для Саскачевану під господарським оглядом дуже тяжкий. Саскачеван навістила була велика посуха, а до того ціни на фермерські продукти впали так низько, що фермери не мали чим заплатити податків. Тяжке господарське положення провінції почало відбиватися погано й на учителях. Дійшли до того, що вчителі могли лиш вчити за державний ґрент, що кожна школа діставала річно 300 доларів. Тому, хоч як мені було шкода лишати Саскачеван, таки рішився перенестися до Альберти, де були далеко кращі обставини.

В Альберті я дістав учительську посаду в околиці Спедден, на схід від Смокі Лейк. Моя школа називалася Сокаль, мабуть тому, що в тій околиці було багато наших поселенців з сокальщини. В околиці жили майже самі українські фермери, було всього кілька англійських родин, які також посиляли своїх дітей до нашої школи.

В школі мав я поверх 40 учнів, які належали до вісьмох шкільних клас, від першої до восьмої.

Жив я з родиною в двокімнатному будинку, що був поруч школи. Будинок був частинно умебльований. Для опалу уживав я лиш дрова, які не давали стільки

тепла, що вугілля дає й так в зимі, в часі великих морозів, було в тому будинку досить тяжко жити.

Моя платня була 900 доларів на рік, дарове мешкання та опал. На той час то були дуже великі гроші, бо фермери продавали свої продукти за пів-дармо. Головою шкільної ради був дуже свідомий українець Дмитро Комгир, а секретарем був англієць Вудлок. Мою заробітну платню виплачували мені дуже неправильно. Часом треба було ждати кілька місяців, щоб дістати бодай 100 доларів, бо фермери не мали чим платити податку й платили його звичайно аж восені, після молочення. Майже всі фермерські школи опирали свій бюджет тоді на державному ґранті, який давало міністерство освіти, без якого школи були б не могли вести навчання.

Як почалася наука в школі, то я відразу завважив, що багато моїх учнів були дуже здібні та пильні в науці. Ще тої самої осені я спровадив українські читанки та кілька мандолін з Української Книгарні в Едмонтоні. Щодня, по шкільній науці, старші учні лишалися на курси рідної школи. Наука музики, українських пісень та народних танків відбувалася в суботи, а деколи й в неділі. Завдяки допомозі моєї дружини учні вчилися скоро й добре пісень та танків й ми встигли дати перед Різдом дитячий концерт, який дуже був подобався родичам та публіці. Пізніше наша школа брала щороку участь — спільно з школою із Спедден — у святкуванні Шевченківських та Листопадових роковин та інших національних імпрез. Такі спільні виступи дітей на національних імпрезах підносили на дусі не лише дітей, але й старших.

З поступом на освітньо-культурному полі йшла впарі й співпраця та вирозуміння між українцями греко-католиками та православними, які поволі забували свої релігійні свари й виступали спільно, як одні українці.

Я вже згадував, що я завважив зразу, що багато моїх учнів були талановиті. Мої завваження підтвердив опісля час. Багато моїх учнів покінчили вищі школи й стали вчителями, лікарями, адвокатами, купцями і т. д.

В Альберті через довгі роки, серед фермерів, вели свою діяльність наші доморослі комуністи, засліплені пропагандою советського "раю". Остаточо вдалося їм переписати Народний Дім на їхній центр у Вінніпезі. Для тих, що не дали себе заманити на комуністичну вуд-

ку, не було іншої ради, як організувати нове товариство, зложене з греко-католиків та православних, й почати будову нового Народного Дому.

Давнім Народним Домом через якийсь час користувалися приклонники "советського раю", а відтак він опустів. По кільканадцятьох роках він згорів з невияснених причин.

**Школа Сокаль коло Спедден в Альберті.
Посередині сидить учитель Дмитро Прокоп, а направо
його дружина Ангелина.**

В містечку Спедден був тоді принципалом школи щирий та працюючий український патріот Михайло Шемелюк. А в околиці Спедден вчителювали тоді Петро Васишин зі своєю дружиною, Ілля Киріак, А. Гоме-нюк, Василь Дорош та Степан Юрчак. Усі вони були ідейні вчителі й мені було дуже приємно зустрічатися з ними при кінці тижня, обмінятися думками та плянувати якусь діяльність на культурно-освітнім полі. Ще тої самої осені ми підготували виставу "Сватання на Гончарівці" і відіграли її в кількох місцевостях. Чистий дохід з тієї вистави був призначений на будову нового Народного Дому.

Нарешті осінню 1932 р. товариство таки зважилося розпочати будову нового Народного Дому. То були часи тяжкої господарської депресії. Але завзяття членів нашого товариства було ще більше. Завдяки таким ідей-

ним громадянам, як Сильвестер Леськів, його брат Степан, Дмитро Комгир, Йосиф Стельмащук, Микита Буй, Дмитро Леськів, С. Павлюк та багатьох інших нам вдалося ще того самого року закінчити будову дому, що коштувала поверх дві тисячі доларів. То була на ті часи дуже поважна сума грошей.

Святочне відкриття Народного Дому в Спедден відбулося 4-го червня 1933 р. Той день був великим святом для українських поселенців тої околиці, бо товариство, складене лиш з місцевих українських поселенців-фермерів, відкрило свій новий Народний Дім і показало, що навіть в часі затяжної господарської кризи, зуміли знайти гроші на будову дому, що мав служити культурно-освітній праці.

Під час святочного обіду господарем був Степан Леськів що в короткій промові з'ясував значення того врочистого дня. З черги говорив учитель Василь Лесик, який був одним з перших основників товариства ще в 1925 р. Він висловив свою радість, що, невелике колись, товариство виросло на таку поважну організацію, що збудувала такий гарний Народний Дім. Посол Ізидор Горецький висловив признання товариству за будову тому й закликав складати пожертви на його сплату.

В другій частині торжества відбувся святочний концерт, що його приготували вчителі — Михайло Шемелюк та Дмитро Прокоп. Програма концерту була дуже багата й цікава та досконало виконана. Промовцями на концерті були Ілля Киріак, Й. Ясенчук, панна Ганка Романчич та Василь Підручний. Ціле свято випало дуже вдатно, а присутні на святі склали теж поважну суму грошей на сплату довгу.

В 1933 р. »Український Голос« надрукував допис про відкриття Народного Дому в Спедден, в якому секретар товариства, Дмитро Комгир, при кінці написав таке: « На закінчення треба конче дати признання за розвій товариства Просвіта нашим учителям. Учитель В. Лесик зорганізував товариство в 1925 р. і через два роки працював для нього так щиро та завзято, як добрий батько працює для своєї сім'ї. За його старанням товариство було купило малий будинок, а потім добувало більший, де товариство приміщувалося аж до 1932 р. По від'їзді п. Лесика робота в товаристві провадилася даліше і провадиться по нинішній день, бо, хоч він відійшов, то в нас членів є даліше його національ-

ний дух. В 1930 р. прибув до нас добрий народний робітник, а то вчитель Михайло Шемелюк. Пан Шемелюк показався великим каменярем. Від самих початків п. Шемелюк почав учити хор, оркестру, концерти, танки та дав ряд відчитів. В рік пізніше наше товариство дістало ще одного члена, а то вчителя Дмитра Прокопа. Пан Прокоп зі своєю дружиною від самого початку щиро працював для добра товариства. Нераз п. Прокоп зі своєю вишколеною окрестрою дає концерт. Спільно з п. Шемелюком устроюють свята і т. д. Отже робота при Народнім Домі поширилася на велику скалю, а будинок був замалий, так товариство було змушене будувати новий будинок, який міг би помістити не лиш членів але й симпатиків. Нашим учителям в Спедден належить велике признание та подяка за їх провід в товаристві. Новий будинок Народного Дому є найкращою пам'яткою, яку вони лишають для українського народу в нашій околиці. Члени товариств завжди будуть згадувати їхні імена, як добрих та ідейних народних робітників.»

ЗДІБНІ ШКОЛЯРІ В ШКОЛІ СОКАЛЬ, АЛЬБЕРТА

Школа Сокаль, про яку я вже згадував передше в моєму дописі про околицю Спедден, є помітна тим, що багато учнів тієї школи вибилися на провідні, а то й високі становища в канадській спільноті. В школі Сокаль я вчителював від 1931 до 1937 р. В тій школі навчалися і виростали мої три сини й для тієї школи я та моя дружина віддали всі наші здібности та всі наші зусилля. Ми радо працювали там протягом довгих годин та, враз з другими дітьми, виховували й наших дітей на добрих громадян Канади, які одначе не стидалися, а були горді на своє українське походження та на свою багату історію. То не приходило надто тяжко, бо всі батьки та церкви з нами співпрацювали й шанували нас. Хоч тамошні поселенці, наші фермери не були дуже заможні, зате Бог послав їм талановитих дітей, яких було дуже легко вчити.

В тому розділі моїх споминів хочу розказати трохи більше про деяких моїх учнів. На початку наведу уривок із споминів батька одного з учнів, Єфрема Скуби. які він писав в Календарі »Канадійського Фермера« з 1952 р. Він писав там між іншим таке: «Мій син Іван закінчив 12-у класу, а також і "нормал-скул". Хоч я по-

ніс великий труд і кошт, але хвалити Бога, не надармо, бо хлопець став учителем. Учив кілька літ діти, а відтак дістав працю в муніципальній офісі. Він допоміг мені вислати ще трьох синів на вищу науку. Вони тепер усі вчителями, а то й принципами.»

Ті три сини п. Скуби ходили до школи вже тоді, як я там учителював. Називалися вони Андрій, Михайло і Степан. Покінчили вони всі три університетські студії й Андрій є тепер принципалом в одній едмонтонській школі, Михайло був через довгі роки принципалом школи в Смокі Лейк, Альберта, а від 1962 до 1968 р. був шкільним інспектором в окрузі Вейнрайт. Від 1968 р. він є персональним референтом Едмонтонської публічної шкільної ради. Степан є вже шкільним інспектором в окрузі Боннівіль.

Осяги синів п. Скуби є надзвичайно великим і похвальним осягом родини Скубів у шкільній ділянці. При тому варто додати, що всі сини п. Скуби, хоч мають високі урядові посади, то ні один з них не стидается свого українського походження й, де треба, завжди говорять по-українськи.

Друга родина, з якої всі шестеро дітей покінчили вищу школу, були панство Іван Лобай. Їх найстарший син Василь покінчив гай-скул, а відтак нормал скул і став учителем. Відтак студіював агрономію в Альбертському університеті, де закінчив свої студії ступнем Б.С. з агрономії. Тепер, уже більше як 30 років, він працює в департаменті рільництва в Альберті. Він допоміг трохи своєму братові Грицеві закінчити вищу школу і стати вчителем. Гриць був вибраний два рази послом до Альбертської легіслятури з округи Лак-ла-Біш і протягом вісьмох років гідно репрезентував у парламенті свою округу. Рівнож їхня сестра, Марія Антонюк, та молодші два брати Микола і Степан покінчили свої студії в університеті й є тепер добрими вчителями. Їхній брат, Федір, закінчив медицину в Альбертському університеті і є тепер широковідомим лікарем в Смовкі Лейк, Альберта.

Той великий життєвий успіх родини Лобаїв гідний наслідування, бо майже всі вони покінчили свої студії власними силами та співпрацею й допомогою інших членів родини. Всі вони є членами українських організацій та церков і з великою пошаною та любов'ю відносяться до своїх батьків за гарне виховання та допомогу добитися своїх життєвих успіхів.

Пишучи в 1969 р. допис до Українських Вістей про околицю Спедден і Сокаль школу я дістав слідуючого листа в ід мами Лобаїв родини.

Смокі Лейк, 25 липня 1969.

Слава Ісусу Христу!

Дорогі і Шановні Пан і Пані Прокоп.

Ми газету від Вас отримали, за котру Вам дякую, бо то все правда, що Ви написали, але я б ніц ни знала, що то було, коли і котрого року. Вам, Дорогий Учителю, належитсі честь і слава від нас самих, що Ви моєм дітїм показали стежку кудя іти. Я Вам дужи а дужи вдячна, що всі наші діти навчили по українські читати і писати, вони всі Вас нагадуют. А Пані Прокопюк вчила файні Концерти на Рїздво. Моя дівчина нїраз казала, нам Пані Прокопюк пошила з паперу чїрвонї спїдниці, і т. д. Я Богу дякую і Вам Пане Прокоп, що Ви наші діти заохотили до Школи, всі мают добру посаду, а міні, мамі, любо сі подивити, і до всіх піти. Я пишу, бо мїй чоловік добри ни бачи, бо мав операцію на очі вже 6 років.

Поздоровляю Вас і Вашу Паню,

Мрс. Джон Лобай

Також всі п'ятеро дітей з родини Дмитра Комгїра покїнчили вищі студїї. Найстарша дочка Марїя Мельничук була довгі роки учителькою гай-скул в Едмонтонї. Параня Романович вчителювала, а відтак стала секретаркою. Соня Гулик є норсою у Варен, Мішіген, США. Вайлет Ебей була стенографкою, а відтак перейшла на посаду стюардеси в летунській компанії СїПїЕї. Володимир є фізиком - дослідником і працює для уряду США. Він дістав був високу нагороду від федерального канадського уряду за свої наукові дослідї. Шкода, що його батько, покїйний Дмитро, не дожив до того, щоб переживати успіхи свого сина, яким він не раз гордився.

Окрім вичислених, ще й другі мої колишні діти зайняли визначні становища в канадському житті. І так Петро Гой є урядовцем федерального уряду. Франко Павловський є адвокатом в Едмонтонї. Гриць Остапів був принципалом школи в Ст. Пол, Альберта. Ксеня (Меда) Корчинська вчителює. Володимир Павловський (Б.С.) є урядовцем келгарського бровару, а Степан Пав-

ловський є чартерованим книговодом. Усі три брати Павловські власними силами покінчили університетські студії.

Початок 1937 р. був для нас дуже невеселий. Того року померло моїх трьох учнів, між якими був також і наш син Йосип. Наше родинне горе залишило в нашому серці незагоєну рану на довгий час. Моя дружина зокрема не могла пережити тої втрати й ми, за порадою лікаря, перенеслися в іншу околицю. Ми ще й до сьогодні з вдячністю згадуємо о. Ю. Жидана, що нас часто відвідував, потішав нас часто та допоміг нам легше переносити наше горе.

Переглядаючи списки колишніх моїх учнів та радіючи їхніми досягненнями та успіхами, я пригадав собі заклики, які кидали колись наші передові піонери нашим поселенцям. Вже в 1911 р. на великому вічу в Рос-терн, Саск., один із найбагатших фермерів тієї околиці, п. Рибчинський, виголосив прекрасну промову, в якій між іншим сказав таке: "Одна наша надія в Канаді є в освіті. Посилайте своїх дітей до школи, де вони мали б учитися на різних професіоналів, а відтак нехай вони доробляються й тим способом українці в Канаді стануть добрими громадянами, яких тоді всі будуть поважати". Та й подібні заклики ширила наша преса, такі самі кличі лунали з уст наших священників. І коли сини та внуки, а може й правнуки, перших наших піонерів займають сьогодні видне місце в рядах канадських професіоналів, то це, у великій мірі їх заслуга, а рівночасно й гарне признание за їхню заохоту.

На закінчення цього допису я хотів би ще додати думку про мудрість та вченість, яку я десь вичитав. Щоб бути мудрим, не конче треба бути вченим. Маємо багато розумних людей, які ніколи не ходили до високих шкіл, але є чимало вчених з університетськими студіями, які не надто грішать мудрістю. Розум і вченість то дві різні речі. Розум є даний Богом, а вченість здобуває людина в школі. Хто має обі ті прикмети, той є великою людиною.

Мені здається, що між нашими поселенцями було дуже багато мудрих людей. Не лиш ті, що покінчили високі школи й зайняли різні визначні становища, показали себе мудрими, але й багато наших звичайних фермерів та робітників, що не кінчили високих шкіл, а часом дуже мало ходили до школи, показали себе дуже мудrimi і в своєму особистому й у громадсько-

суспільному житті тішилися великою пошаною між своїми співгромадянами. Пишу це тому, щоб мої колишні учні по різних школах, які не покінчили високих шкіл, не думали, що я уважаю їх за менше здібних та мудрих через те. Не всі мали спроможність кінчати вищі школи. Але назагал майже всі наші діти, як і загал українських поселенців у Канаді, в порівнянні до імігрантів з інших країн, показали себе дуже розумними, здібними й заппадливими й тому сьогодні можуть похвалитися такими гарними осягами.

Треба додати, що околиця Спедден мала щастя мати аж двох добрих дяків, а іменно Йосафата Стельмашука та Микиту Буя. Пан Стельмашук дякував у православної громаді, а п. Буй в греко-католицькій, але коли були Богослуження в одній чи другій церкві, то вони оба все співали. Їхні гарні голоси підносили всіх приязних на душі й за це обидва дяки були у великій пошані.

Пан М. Буй родився в селі Яструбичі, Сокальського повіту, Західна Україна. До Канади приїхав 1909 року, маючи 25 років. В початках знайшов працю в Бритійській Колумбії в копальнях вугілля, а придбавши дещо грошей, приїхав до Едмонтону, Альберта, де оженився 1914 р. з Марією Тетерва, що походила з сусіднього села Радванці. Господь благословив їх 10-ма дітьми: 5 хлопців і 5 дочок, з котрих одна померла.

Микита Буй був людина живої й веселої вдачі, вислужений підфіцер австрійської армії, іспитований дяк, обдарований мелодійним голосом, скоро включився в організаційне життя едмонтонської парафії, як член хору, аматор театральних вистав при Українському Народному Домі, якого був також фундатором.

1921 р. переїхала родина М. Буя в околицю Спедден, де поселилася на фермі між односельчанами. Побіч обов'язків голови родини й праці на фермі Микита був живим членом парафії, основником місцевої церкви, дякував по всіх дооколичних церквах, знайомився з людьми, служив їм послугою, порадами і своїм досвідом. Тим зискав собі симпатії околиці. Також був він одним із основників Народного Дому в Спедден та стало належав до хору при Народнім Домі.

На 16 грудня 1963 р. не стало між живими Микити Буя, передового громадянина околиці Спедден. Прожив він 79 років і лишив по собі славну пам'ять. Вічна йому пам'ять.

ЙОСАФАТ СТЕЛЬМАЩУК (1885 - 1957)

Йосафат Стельмащук народився в селі Яструбичі, Сокальського повіту, Західна Україна. Там він ріс, вчився в школі, а потім же вчився дяківства у Львові й став кваліфікованим дяком та не покидав свого фаху до смерті.

До Канади приїхав Йосафат 1912 року а його дружина — Софія і решта родини в 1914 р. Вони поселилися на фермі в околиці Спедден, Альберта, й там провели майже все своє життя. Вони мали шестеро дітей — п'ять дочок і одного сина, яких виховали на добрих громадян Канади та вщепили в них любов до своєї рідної церкви і до української мови та культури взагалі.

Найстарша дочка Анастасія, панства Стельмащуків, є учителька, замужна за Михайлом Шемелеюком в Смокі Лейк, Альберта. Вона була вибрана головою провінційної ексекютиви Союзу Українок Канади на Альберту, а тепер (1976 - 77) є крайовою головою Союзу Українок Канади.

Тут треба згадати, що Йосафат був одним з будівничих Українського Народного Дому в Спедден і також Української Греко - Православної Церкви, в якій був сталим дяком. Належав він до хору при Народнім Домі й підтримував той хор своїм мелодійним голосом. Він також брав живу участь у концертах, представленнях, дебатах і т. д. Пізніше, коли він жив кілька років у Вернон, Б. К., то й там був активним у церковному-громадському житті.

ДЕЩО ПРО ОРГАНІЗАЦІЙНЕ ЖИТТЯ В СПЕДДЕН, АЛЬТА.

Написав Йосиф Стельмащук, Вернон, Б. К.

Одним з найкращих наших бажань є подати спомини з життя і праці на культурно - освітнім полі, як причинок до історії українців в Канаді. Хай буде благословенна ця хвилина, коли появилася та думка, щоб кільканадцять, а то й кількадесятьлітня праця многих наших одиниць з низів не пішла в забуття, а зостанеться на вічний спомин нашим грядучим поколінням.

Зародки освітнього товариства в Спедден сягають десь до початку 1914 р. Але що обставини нових поселенців

були дуже незavidні і майже кожний гомстедовець мусів виходити в подальші, а то й далекі сторони на довший чи коротший час, щоб заробити на удержання фамілії і купити на розпочаття господарки на фермі дещо, як з живого скота та з машинерії, то як сказано, ці обставини спричинили певний застій в розвою товариства. Після записок, які схоронилися у мене, скликані були збори в Кеш Лейк школі 8-го червня 1919 року в в цілі відновлення Освітнього Товариства ім. Івана Франка. Зібрані вписалися в члени, всіх 20, між ними одна жінка, і зараз вибрано заряд. До заряду були вибрані слідуючі особи: Стефан Леськів — голова, Грицько Федечко — заступник голови, Йосафат Стельмашук — секретар, Дмитро Левицький — касієр, Дмитро Габик — господар і бібліотекар, Василь Чесний — почесний голова товариства. Членська вкладка була для чоловіків 50 ц., а для жінок 25 ц.

На слідуючих зборах, що відбулися 27 липня 1919 року, членство більше як подвоїлося, бо вже було нас около п'ятдесят. Замітним було це, що на цих зборах записалося в члени 16 жінок. Вже можна було розпочинати працю на сценічно-драматичнім полі. Від того часу товариство почало працювати з повним розмахом. Ще попереднього року, 1918, було відіграно першу комедійку "Кум Мірошник", опісля ще одну чи дві маленьких штівки виставлено на сцені в Кеш Лейк. Це притягнуло більше членства до товариства.

В тім часі робились заходи до збудування Народного Дому. Десь за рік, або трохи більше, призбиралось трохи готівки грішми і збудовано перший Народний Дім. Але, як каже народна приповідка, "господар сіє пшеницю, а за ним чорт кукіль". Таке сталося і в Спедден. Було гарне товариство, люди горнулися до організації, щонеділі були сходини, дехто читає газету, всі слухають його; співали пісень, або відбувалися проби до представлення. Тоді ще не було церкви в Спедден. Саме тоді почали налізати між фермерів всякі платні або й добровільні агенти московського большевизму і почали напихати в голови несвідомих людей всякі благодаті большевицького раю.

На нещастя, підписаний теж був заразився цією комуністичною хворобою і навіть до певної міри був одним зі стовпів місцевих комунізуючих фермерів. Та не всі ті члени що були в Товаристві ім. Ів. Франка, пішли

за наукою большевицьких агентів. Честь їм за те! Більша однак частина збаламучених членів названого товариства вписалися і пристали до ТУРФДому разом з усім майном, себто з Народним Домом, площею й усім майном, що в ньому було.

Менша частина членів, з учителем В. Лесиком, не пішла на большевицький обман, а згуртувалась в Товариство Просвіти, купили маленький будинок, який пізніше трохи розбудували і тут стали продовжати даліше культурно-освітню працю. Через большевизм ширилася й ворожнеча між поселенцями Спедден.

Так тягнулося до 1926 року. Тоді обставини так склалися, що пишучий ці рядки, зрозумівши свою велику помилку, що бути в спілці з большевиками, то бути ворогом свого народу, виступив з ТУРФДом і вступив до Товариства Просвіти, де віддав себе всеціло для праці. Товариство Просвіти почало гарно розвиватися. Членства прибуло поперх 80 осіб. На всякі підприємства приходило стільки людей, що не вміщувалися в Українським Народнім Домі. Показалося, що треба побільшити Народний Дім. Рішено розібрати до основ, а на цім місці збудувати новий, більший. Спільними силами членів, під доглядом п. Стефана Павлюка, що тепер є склепарем у Вільна, Альта, повстав гарний великий Український Народний Дім.

Хоч і приходилося мені вести в товаристві передню роль, а звичайно передний повинен найбільше тягнути і тільки такі одиниці, що були, чи є передними, вповні зрозуміють, а попри те, не один камінчик був кинений в наш бік.

Слава Богу, а добрим людям честь, що подбали про українські Інститути в Канаді, з яких вийшли народні провідники і працівники. Вони прийшли нам на зміну в громадській роботі і попровадили працю краще від нас. Самоуків. З українських активних учителів були в Спедден такі: В. Чесний, В. Лесик, Д. Прокоп, М. Д. Шемелюк, Ілля Кириак, А. Гоменюк, пані, Сиротюк. Були й такі, що продовжували науку і стали професіоналістами, як д-р Чесний (тепер в Вінніпегу), д-р Іван Вацик (тепер в Форт Вільям), Ів. Гнатишин, В. Масцюх, інженер Іван Зварич в Келгарі, Ів. Дікур, адвокат в Вегревил. Тепер працює п. В. Страшок з дружиною. Всім їм належить признання за працю на народній ниві.

В початках нашого побуту на гомстедах місцевість Спедден відзначалась односельчанами з села Яструбичі, повіт Сокаль, Галичина. Інші були з сусідніх сіл, як Радванці, Гоголів, Волсвин, Поздимир, Завишень, Городище, Василянське; були родини з інших повітів, як Тернопіль, Борщів, дехто з Буковини. З Яструбич були оці родини: Д. Гапчин, три родини Леськових, дві родини Стельмашуків, Курилів, Івашків, Панас, Кузьма, дві родини Левицьких, чотири Тхорів, З. Крук, М. Буй, А. Іванкевич, Йос. Квасниця. Багато з тих перших поселенців нема вже між живими, декотрі постарілися, дочекавшись внуків.

Десь около 1930 року виринуло питання про потребу церкви. В цій справі скликано збори в Народнім Домі і рішено зорганізувати церковну громаду. Вписалося мабуть 17 членів і вибрано заряд. Тоді вже були недалеко нас українські православні громади, які обслуговував о. Т. Горбай. Його запрошено до Спедден. Тут він відправив Службу Божу в рідній мові, чим всі присутні, які заповнили Народний Дім, раділи й були піднесені на душі. Дяком був Йос. Стельмашук, який від того часу сповняв ту службу понад 15 років. Зразу Служби Божі відправлялися в Народнім Домі, а десь коло 1934 року люди почали старатися про матеріал на будову церкви. Зразу це йшло поволі. Остаточно церкву збудовано, остало лише викінчити в середині. Члени Товариства Просвіти, котре тепер належить до Союзу Українських Народних Домів, членкині відділу Союзу Українок Канади і члени відділу СУМК є членами церкви і помагали будувати церкву. Згадаю також, що церковну громаду обслуговували оці православні священики: оо. Т. Горбай, Ів. Майба, Гр. Василів, В. Сенишин, П. Самець (приїздив кілька разів в Едмонтон), короткий час пок. о. Войтишин.

Відвідали Спедден такі визначні люди: В. Кедровський, Н. Григоріїв, ген. В. Сікевич, бандурист В. Ємець.

На честь спедденцям треба сказати, що помимо тяжких фермерських обставин, понад чотири десятки спедденської молоді покінчило вищу освіту. Більшість з них учителюють; деякі з них є муніципальними секретарями, інші є професіоналістами. Є в Спедден кілька родин таких, що не мають достатків, одначе з тих родин кілька дітей покінчили вищу школу.

Вправна в писанню людина могла би написати обширну розвідку про життя поселенців в Спедден. Автор цих рядків прожив в Спедден від осені 1913 р. до весни 1947 року і міг би ліпше написати, коли б був жив в кращих обставинах. Тепер вже 64-літний дід переїхав доживати віку в теплішій підсонні в Вернон, Б. К. Але і тут не остає позаду в громадській праці. Кажуть, що чим горщик накипить, тим його чути, а я такий змалу вдався. Лиха доля заклала з мене й лишила на самому споді в суспільному життю. А тягарів, як фізичних так і духових, перенеслось стільки, що тільки одному Богові відомо.

Живучи у Вірнам, Йосафат написав прекрасний спогад про культурно-освітню працю в околиці Спедден. Та стаття була надрукована в Пропамятній Книзі Вінніпезького Народного Дому.

Авторові цих рядків було приємно не раз гостити в домі панства Стельмашуків й оглядати їх прекрасну бібліотеку. Знаємо, що гарна бібліотека це найбільша прикраса кожного дому, та що вона представляє явне свідство культурної людини. По смерті батьків цей великий скарб-бібліотеку перебрали їхні діти.

На старости літ панство Стельмашуки купили собі гарний дім в Едмонтоні, але недовго в нім жили. В 1957 році — відійшла Софія з цього світу проживши 66 років, а в короткім часі помер і Йосафат, проживши 72 роки. Оба похорони відбулися з Української Православної Катедри св. Івана в Едмонтоні. Також поховано їх на православним цвинтарі в Едмонтоні.

Нехай цих кілька рядків про покійних Стельмашуків будуть потіхою для їх родини, а показником для других, як треба себе жертвувати для церковно-громадських справ, щоб бути в рядах провідної верстви.

В околиці Спедден були ще інші громадяни, що дописували до преси. Були це: Дмитро Комгир — пресовий референт Народного Дому, Ефрем Скуба та Степан Леськів. Про Степана Леськового хотів би я подати коротку біографію тому, що він був передовий каменярь в околиці Вільна, Стрий та Спедден.

Народився Степан Леськів 1870 року в селі Яструбич, повіт Сокаль, Західна Україна, там він виростав, ходив до школи. До Канади приїхав 1908 року й працював у копальнях вугілля в Бритійській Колумбії. У вільний

час від праці він ходив на курси англійської мови й завдяки своїм здібностям та інтензивній праці над собою, він так опанував англійську мову, що в 1918 році дістав посаду муніципального секретаря з осідком в містечку Вільна, Альберта, й на тій посаді провів більше як 20 літ.

В часах українського поселення в околиці Спедден, Степан дуже прислужився своєю працею в драматичних гуртках а також й навчанні других англійської мови. Цим й своєю милою вдачею та поміччю тим, що потребували її, він здобув собі велику пошану і любов.

У 1912 році Степан поселився на фермі в околиці Спедден, Альберта, куди спровадив зі старого краю своїх родичів, які прожили з ним щасливо до своєї старости.

У 1916 році Степан одружився в Катериною Здріль. Бог поблагословив їх трома дочками й одним сином. Дочки Марія і Олена були питомками Українського Інституту св. Івана в Едмонтоні, там й покінчили учительські курси в "Нормал Скул". Син Федір остався на господарці, а наймолодша дочка Стефанія вивчилася на мед-сестру (норсу).

Покійний Степан радо жертвував на різні українські народні справи і був членом Українського Інституту св. Івана, шировцем "Українського Голосу" та ревним працівником і довголітнім головою Української Греко-Православної громади в Спедден. Завдяки його запопадливій праці, багато вчителів отримали нагоду вчителювати в околицях Вільна, Стрий та Спедден.

Степан Леськів помер 28-го жовтня 1952 року, а його дружина відійшла у вічність 10-го листопада 1950 р.
Нехай буде Їм Вічна Пам'ять!

СПОМИНИ ВЧИТЕЛЯ-ПІОНЕРА

Літом 1937 р. я перейшов вчителювати до школи Гювен в околиці Ендру-Краків, Альберта. Там були досить заможні фермери, а до того й поступові. Були там дві церкви й два народні доми — один греко-католицький, а другий протестантський.

Кілька років до мого приїзду туди, в обох домах велася жива культурно-освітня праця. Диригенти вчили співу, представлення, відбувалися різні доповіді та відчити та інші культурно-освітні імпрези. Але від якогось часу вся праця припинилась. Склалися на те різні причини.

Школа Гювен була 13 миль на полудневий захід від містечка Ендру. Пошта коло школи називалася Краків. В тій школі вчив я протягом п'ять років.

Першого року було в школі приблизно 50 дітей у всіх класах від першої до восьмої. В 1938 р. шкільна рада збудувала ще одну кімнату й мене було призначено вчити вищі класи, від 5-ої до 9-ої. Платили мені 900.00 доларів річно, до того мав я дарове мешкання та опал. Жив я в гарній трикімнатній хаті, добре умебльованій та добре ogritii. Хата опалювалася вугіллям й через те в хаті було тепліше, як в моєму попередньому мешканні. В добре ogritii хаті легше й радше працюється, як у холодній.

Наша хата була уряджена гарно в українському стилі. То відмітив навіть дописувач "Українських Вістей" в числі 45 з 1938 р., де описує "День піонерів" в цій околиці. Він пише так: «Вечером гостив о. парох (теперішній Преосвященний Владика Кир Ніл) у панства Проккоп. Їхня ціла хата носить на собі виразно український характер. Повно тут вишивок, портретів українських діячів, є й добірна підручна українська бібліотека.»

З мешкання та навчання в школі я був дуже вдоволений, але мене мучила совість, що я не роблю ніякої культурно-освітньої праці між старшими. То не була така легка справа, бо я сам не знав, звідки зачинати організувати якусь працю, коли всі були між собою розсварені. Нарешті я рішився організувати загальний хор у школі. Перша проба вдалася много краще, як я сподівався. На пробу прийшло поверх 20 осіб, всі молоді, повні життя та запалу до співу. Були вони з обидвох народних домів, чим я дуже радів.

Після того, вечорами гомоніла українська пісня в школі на пробах, а за кілька місяців наш хор був готовий виступати на сцені.

В порозумінні з проводами обох церковних організацій ми вирішили влаштувати Шевченківський концерт в греко-католицькому народному домі. Концерт відбувся в березні 1938 р. Заля Народного Дому була переповнена, бо такого спільного святочного концерту ще там не було. По відспіванні "Заповіту" виголосив розумне вступне слово покійний Василь Федун, поступовий фармер і бувший колись посол до Альбертського парламенту. Маленькі школярі деклямували і співали відповідні вірші та виконували різні вправи, яких навчила їх моя

дружина. Десь в середині програми виступив зі своїм святочним рефератом о. Ніль Саварин, теперішній Єпископ. І дійсно, реферат о. Саварина не тільки був глибокий змістом, але й виголошений так по-мистецьки, що публіка була не лише зачарована, але прямо зелектризована цією промовою. Всім було приємно почути, що Тарас Шевченко був не тільки нашим найбільшим поетом, але й великим християнином і пророком, якого ім'я є нерозривно зв'язане з усіми змаганнями українського народу — національними, культурними, політичними й моральними. Дух Шевченка житиме вічно в українськiм народі.

МІШАНИЙ ХОР В ОКОЛИЦІ КРАКІВ КОЛО ЕНДРУ, АЛЬБЕРТА — 1938 Р.

Сидять зліва до права: панна Марія Трохимчук, пані Марія Кондратюк, пані Ангелина Прокоп, п. Дмитро Прокоп — диригент, панна Марія Кудрик-Савич, панна Ксеня Кучера, панна Ольга Прокопчук, панна Єва Басістий, панна Ольга Вітюк.

Стоять зліва до права: Д. Якимишин, О. Крондратюк, Іван Кучера, Іван Шліхта, Д. Лисаковський, Петро Шліхта.

Потім пані А. Прокоп віддеклямувала по-мистецьки Шевченкову "Тополю", а хор відспівав досить гарно кілька пісень з Кобзаря. Майже всі точки на програмі були на дуже високому рівні. Свідчили про те не лиш грімкі оплески публіки, але й допис в 13 числі "Українських Вістей" з 1938 р., в якому автор з признанням написав про наш концерт.

Підбадьорені успіхом того концерту, співаки ще ревніше ходили на проби й з ще більшою увагою ставились одні до других, щоб не розбити хору. Після того концерту, протягом трьох років, співаки виступали спільно на сцені народного дому на різних імпрезах, як одна християнська родина. Це був приклад гідний до наслідування.

З поступом на культурно-освітньому полі тієї колонії я переживав приємні часи. Але той поступ не приходив сам. Щоб досягнути його, треба було вкладати чимало праці, може не так мені, як передовим українським поселенцям тієї околиці, з яких бодай кількох тут згадаю. До таких передових людей тієї околиці належали такі, як Василь Федун, Андрій Басістий, Юрій Бойко, О. Кондратюк, Ю. Федунець, С. Ничка, П. Шліхта, М. Стельмах та багато інших. Їм належить признання й подяка від усіх українських поселенців за їхню працю та їхній труд та кооперацію зі мною.

ВШАНУВАЛИ ВЧИТЕЛЯ

При кінці 1939 року появилася допис в "Українських Вістях" під заголовком "Вшанували Вчителя", в якій було написано так: «В околиці Краків, в школі "Гювен" вже від двох літ учительює п. Д. Прокоп. Він, як також його дружина, своєю симпатичною вдачею, а ще більше своєю великою працею та посвятою на народнім полі звернули на себе увагу всіх людей. Бо все знайшли час, щоб взяти активну участь в народнім житті. Чи то приготувати з добірною програмою концерт, чи дати поучаючий відчит, вони все з охотою приймали цей обов'язок. Не диво, що вони тішаються загальною пошаною та любов'ю всіх людей. Кожна місцевість повинна старатися о такого учителя, бо такий свідомий учитель стається мотором кипучого життя загалу.

Податковці є горді зі свого учителя. Щоб йому, як також його дружині, котра не менше цікавиться народнім життям, заявити свою вдячність, пошану й любов,

вони урядили несподіваний вечерок в неділю, дня 10-го грудня. Вечерок був правдивою несподіванкою, бо панство Прокоп нічого про нього не знали, ні не догадалися. Коли вони появилися на порозі Народного Дому, думаючи, що йдуть на звичайний вечерок, їх привітала буря оплесків. Коли їх запроваджено на призначені місця, відмовлено спільну молитву й всі засіли до чайного вечорка. На початку Впр. о. Химій, парох, пояснив ціль вечірки та в імені всіх зложив привіт п-ву Прокоп. Тост-майстром вечірки був п. В. Трохимчук. Покликано кількох бесідників до слова між якими був колишній посол Василь Федун. Всі бесідники висловилися дуже прихильно про діяльність та заслуги п-ва Прокопів в їхній околиці'.»

МОЇ ЛІТНІ ВАКАЦІЇ НА УНІВЕРСИТЕТІ

Літом 1932 і 1937 р. я провів свої вакації на університеті в Едмонтоні де я студіював спеціальні курси призначені для учителів. В тім часі в Альберті почали інспектори заводити нову методу навчання історії та географії під назвою: "Social Studies" і "Enterprise". Курс тривав шість тижнів, а що я взяв п'ять предметів, то треба було посвятити весь мій час на студії. Той мій труд поплатився для мене бо коли я вернувся назад учителювати то шкільний інспектор дав такий рапорт до шкільної ради: "In his teaching, Mr. Prokop is aggressive and progressive. He deserves credit for raising the standard of this school".

У 1937 році я дістав школу де треба було вчити учнів аж до X класу, тому я був змушений піти до "Сомер Скул" на університеті, щоб мати повні кваліфікації. Коли я почав учителювати то новий інспектор гратулював мені за мій труд щоб дістати повне право вчити "Гай-Скул". То була велика сатисфакція почути такі компліменти від інспектора.

Пишучи ці спомини мені прийшло на думку, що в 1917 році я провів свої вакації працюючи в ресторані на університеті. Сотки молодих учителів брали літні курси й харчувалися в тім ресторані. Для мене то був новий досвід бачити стільки молодих учителів й давати їм обслугову. Від тоді я все мріяв, що може і я колись діпнуся, щоб стати учителем, чого я діпняв кілька літ пізніше. І так в роках 1932 і 1937 я їв обіди в тому ж ресторані, де я колись працював й був гордий тим, що добився до того становища, про яке я колись лиш мріяв.

ДОПISУВАЧІ ДО ПРЕСИ З ОКОЛИЦІ КРАКІВ

Околиця Краків може похвалитися, що мала аж двох мужів, що дописували до української преси. Тими мужами були Василь Федун та Юрко Бойко — одні з перших поселенців тієї околиці. Знаючи цих добродіїв через десятки років, можна б навести дуже багато гарних споминів, вражінь і прикладів з їх життя.

ВАСИЛЬ ФЕДУН (1879-1949)

Василь Федун родився 23 серпня 1879 року в селі Завидче, повіт Броди, в Західній Україні. До Канади прибув 1898 року. Його освіта не кінчилася в сільській школі, бо він продовжував її читанням доброї літератури й преси. Він був передплатником Канадійського Фармера, Ранка, Українського Голосу, Українських Вістей та інших газет та журналів. Широким читанням він виробив собі зрівноважений світогляд на громадські й народні справи. Серед свого оточення завжди був у проводі чи то в економічній, політичній чи культурній ділянці.

Про покійного Федуну можна сказати, що він написав сотки дописів до преси на різні теми, як фермерські, політичні, про тверезість, еміграцію, початки в Канаді, про садівництво. В 1945 році я написав до нього листа й радив йому видати всі його дописи книжкою. У відповідь на мого листа він писав до мене між іншим таке: "Сердечно дякую за гратуляції й оцінку моєї праці не тільки за теперішню статтю, але ще й за минулих 25 років. Для мене це великий підйом духа за таку щирі оцінку й Ваш лист остане в моїй пам'яті на ціле моє життя; це є найдорожча моя заплата. Мої писання ніхто ще не оцінив хіба один професор Григоріїв, а Ви другий, а решта хіба аж по моїй смерті бувби гарний спомин видати книжку в трьох томах".

Покійний В. Федун був шкільним тростом через довгі роки, а від 1921 до 1926 р. був вибраний послом до парламенту в Едмонтоні з партії Фермерської Юнії. Доробився він великого майна, й був щедрим на жертви на народні цілі. Був він членом Інституту ім. М. Грушевського, Фермерської Юнії, Злученої Церкви Канади, Червоного Хреста та багато інших культурно - освітніх ор-

ганізацій. Помер він на 70 році життя в 1949 році й лишив по собі славну пам'ять, але його писання не вийшли книжкою дотепер. На мою думку це велика шкода для нашої спільноти, що ніхто з родини не занявся цією справою

ЮРІЙ БОЙКО (1892-1973)

Юрій родився 5 травня, 1892 року, в селі Косів, пов. Чортків в Зах. Україні. До Канади прибув 1893 р. зі своїми батьками, які поселилися на гомстеді в околиці Гіллєрд, Альберта. Там він ріс, а що школи ще не було, то він навчився читати і писати принагідно від других. Любив читати пресу і книжки, які стали його улюбленим учителем.

У 1912 році Юрій одружився з Катериною Яковичин й молода пара осілася на фермі в околиці Гіллєрд, де жила аж до 1944 р. Там вони працювали завзято і щиро й доробилися гарного майна. Бог благословив їх чотирма синами і одню дочкою, яких вони посилали до школи Гювен й інтересувалися їхнім поступом.

У 1944 році Юрій купив склеп в містечку Восток й там працював зі своїм сином аж до 1958 р. Тоді він пішов на пенсію й осівся в містечку Мондер де жив щасливо зі своєю дружиною аж до смерті 1973 року.

Помимо того, що Юрій Бойко був самоуком, він мав вроджену інтелігенцію, мав дар до бесіди й бути провідником в громаді. Він постійно інтересувався шкільними справами й тому через довгі роки був все вибираним шкільним тростом. Він все старався дістати українського учителя до своєї школи й вимагав, щоб такий учитель вчив дітей по-українськи по 4-й годині.

Десь в 1960 роках він написав свої спомини, які були друковані в Українських Вістях під заголовком "За морем". В статті: "Перші українські вчителі" він, між іншим, писав так: "Перший наш український учитель називався Василь Дорош. Він кожного дня по шкільній науці вчив дітей годину української мови. Через те в нашій околиці кожна дитина знала добре українську мову. Відтак учителював у нашій школі Дмитро Прокоп. То був завзятий українець і дуже працьовитий. В тій околиці, що тепер називається Краків, була церква і народний дім і тут п. Прокоп через довгі роки вчив й прова-

див хор. Його згадували в цій околиці дуже добрим словом й згадуватимуть через довгі роки, бо за нього наша околиця зробила великий поступ.

В тих часах ми вже знали, що ми не русини, а українці, й були свідомі цього. Як наші сусіди англійці побачили, що ми є чесний та працьовитий нарід, то й вони почали до нас ставитися краще та нас поважати. До зросту нашої свідомости причинився дуже багато приїзд до Канади українських освічених людей. Десь коло 1901 р. приїхав був до Канади Петро Зварич, який покінчив був школу в старому краю і він багато причинився до піднесення національної свідомости в нашій околиці. Згодом почали виходити українські часописи, які ширили свідомість між нашими людьми, що ми українці.

Дуже велику працю між українськими поселенцями провів Михайло Лучкович. Він вчителював в околиці Вегривил. Він знав дуже добре англійську мову, був обзнайомлений з життєвими обставинами наших людей у старому краю й тому легко міг з нашими поселенцями порозумітися. Завдяки своєму знанню англійської мови він міг легко порозумітися з англійськими урядовцями й через те ставав у пригоді нашим поселенцям. Не диво, що, як він став кандидатом на федерального посла з фермерської юнії Ю-ЕФ-ЕЙ, то був вибраний послом в 1926 році.

Як посол — М. Лучкович вив'язався дуже добре зі свого завдання. Він був добрим бесідником, знав добре англійську мову й гідно боронив українських поселенців у канадськім парламенті. Українці були горді з нього. Але зате хотіли його мати в кожній околиці на всякого роду зборах. І Михайло Лучкович їздив, говорив і пояснював людям, які їх права в Канаді, за що і як треба впоминатися, щоб дістати те, що нам належалося.

По Лучковичеві добрим нашим послом був ще Антін Глинка. Він походив з фермерської родини й також добре знав наші проблеми й заступався за нами в Оттаві. І він рівнож приїздив до нас на збори й здавав нам звіт, що діється в Оттаві. Видно, що його шанували й в Оттаві, бо уряд післав був його до Європи. А. Глинка рівнож тішився великою пошаною поміж нашими фермерами”.

МОНДЕРСЬКА КОНВЕНЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ ВЧИТЕЛІВ АЛЬБЕРТИ

Переглядаючи свою стару переписку, знайшов між нею листа-обіжника, писаного вчителем Григорієм Бабієм з Мондер, Альта, 30 вересня 1938 р. Лист надрукований у друкарні.

З того листа подам деякі уривки: “Зродилась у нас думка, щоб у цім ювілейнім році хрищення України скликати до Мондеру конвенцію українських учителів. В цій конвенції взяли б участь всі наші учителі й учительки з 3-ох найближчих дивізій: Вегревил, Лемонт і Ту Гиллс. Ця конвенція мала б за ціль: спільну нараду усього вчительства зі згаданих 3-ох округ у таких справах, які мають велике значення для самих учителів, а також і загалу українського народу в Альберті, як пр. постійна організація українських учителів провінції Альберти, річна платня й пенсія учителів, навчання української мови, освітньо-культурна праця українського вчительства й т. подібне. Бажаючи зробити цю конвенцію великим успіхом і славою українського вчительства Альберти, просимо Вас, Дорогий Приятелю, подати нам цінні завваги відносно цього вчительського з'їзду, а рівночасно будьте ласкаві висказати й свої думки, що і як треба зробити, щоб ця наша конвенція так під оглядом організаційним, як і товариським удалась нам якнайкраще”.

У відповідь на того листа я написав свої завваги й радив, щоб на головного бесідника запросити з Саскачевану посла Ореста Жеребка. Тому, що Жеребка був мій давний приятель, організаційний комітет доручив мені порозумітися з ним у тій справі. На мого листа відписав мені п. Жеребка таке: “Пане Прокоп! Ваш лист застав мене в Саскатуні. Іду далше й тому пишу коротко. Буду у Вас в Мондері й приготую дві промови, так, як Ви радите. Радо хочу побачити українських вчителів Альберти, й довідатися, що вони в цей важний момент роблять. Стискаю Вашу руку — О. Жеребка”.

Після довшої підготовки конвенція відбулася в суботу, 16 листопада, 1940 року. Д-р Н. Стрільчук, тодішній мейор містечка Мондер, сердечно привітав учителів, що прибули на конвенцію, а при тому заявив, що такі конвенції повинні б відбуватися щороку, бо з них може бути велика користь. О. О. Лесюк виголосив доповідь про 50 річчя приїзду українських поселенців до Ка-

нади. Учитель А. Юхім говорив про навчання рұханкові вправи, про українські народні танки та новий канадський народний танок. Свою промову ілюстрував він відповідними показами й його доповідь була й повчаюча й приємна. Учителька панна Софія Козяк виголосила доповідь про “Християнське образування”, за що дістала щире признание від посла О. Жеребка. Посол Василь Томин з’ясував старання та вклад українців у спільній боротьбі за свободу народів. Учитель Д. Прокоп виголосив доповідь про “Українську Кұльтуру”.

Посол О. Жеребко, який сам був колись учителем, пояснив у дуже цікавий спосіб, якого вчителя бажають мати наші громади. Учитель, за словами О. Жеребка, повинен бути перш усього, характерний, вповні кваліфікований, вчити не лиш шкільні предмети в англійській мові, але також навчати української мови, історії, пісень і тим подібне. Він повинен бути не лиш працювятий, але й ідейний; повинен присвячувати всі свої сили й труди не лиш для учнів, але й для громади, серед якої живе. Поступ українських поселенців та цілих їхніх околиць залежить від працювистости та ідейности наших учителів. Закінчуючи свою промову, п. Жеребко закликав учителів звертати свою увагу на здібних учнів та впливати на їх батьків, щоб своїх здібних дітей посилали до вищих шкіл, бо лише в той спосіб канадські українці збільшать кадри своїх професіоналістів та бизнесменів.

Свою другу промову сказав п. Жеребко вечером на бенкеті. В тій промові говорив він про потребу освідомляти наших співгромадян про великий вклад українських поселенців у розбудові Канади. Між іншим він сказав таке:

“Нам треба часто повторювати, що українські імігранти в Західній Канаді не мали ніякої опіки від уряду чи громадських організацій, що вони самі себе влаштували на поселенні, йдучи в корчі й будуючи перші примітивні хати-бурдеї, залишали в них своїх жінок та дітей, а самі йшли на заробітки при будові доріг чи копанні ровів для міських водопроводів. Пам’ятаймо, що лиш українські жінки могли пережити такі тяжкі часи й тоді, коли їхні чоловіки ходили по заробітках, вони доглядали дітей та хатнього господарства та ще й виробляли землю під управу збіжжя. До того треба зважити, що українці осідали на ненадто врожайних землях, але свої гомстеди вони, твердою і завзятою працею, вироб-

ли на врожайні фарми. Ледви, чи якийсь нарід бубни вклав стільки праці та труду, як українці в степові провінції Канади, щоб їх виробити в uprawні поля. Тверда праця, молитва та сильна віра в Боже Проведіння допомогли українським поселенцям добитися успіхів для себе та своїх рідних, а одночасно й принести велику користь Канаді”.

При кінці своєї промови п. Жеребка говорив про політичне наставлення українців під час другої світової війни. «В цій війні ми маємо поборювати не лиш того божевільного Гітлера, але й Сталіна. Ми, українці, виповняємо своє завдання тим, що вступаємо до канадської армії, в якій маємо найбільший відсоток наших воjakів споміж усіх канадських національних груп. Ми купуємо канадські державні бонди, складаємо жертви на Червоний Хрест і т. д. Один українець в Кадворт, Саск., який перед роками приїхав до Канади, не маючи в кишені навіть цілого доляра, а тепер має три чверти секції землі й не має дітей, подарував на Червоний Хрест чверть секції землі з вдячності для Канади за те, що в Канаді міг доробитися майна.

Та помимо наших найкращих зусиль та старань бути добрими горожанами Канади деякі люди постійно питають нас про нашу льюальність до Канади. Це, здається найуспішніший спосіб убити льюальність. Коли хтось питається про льюальність українських поселенців до Канади, а деякі питалися про те, й мене особисто, то виглядає так, як би хтось узяв холодної води й вилляв мені за ковнір. Льюальність це щось таке, що її не можна поставити на вагу. Льюальности не можна також створити законом. Льюальність у Канаді починається мабуть з того, як з вами поводяться, які з нами роблять умови, з того, як хтось до нас скаже канадське “галло”, чи подасть на вулиці руку. Оті приязні жести, злучені з ввічливістю наших співгромадян, створюють у мене й других українських поселенців більше льюальности, супроти нашої країни Канади, як різні, ухвалені парламентом закони, що мають приневолювати канадських громадян бути льюальними супроти Канади. Теперішня світова війна найкраще доказує, що в Західній Канаді нема більше льюальних мешканців, від українців, чехів та поляків.»

Промову Жеребка прийняли всі учасники довготривалими оплесками. А в цілому мондерський учительський з'їзд пройшов дуже успішно та в надзвичайно милій і сердечній атмосфері.

Тому, що рік 1940 був воєнний час, деякі промови були виголошені англійською мовою. Тут подаю свою промову, яка була друкована в звіті з учительської конференції під заголовком:

UKRAINIAN CULTURE

"You will be better Canadians if you are going to be good Ukrainians" said the late Lord Tweedsmuir to a large gathering of the Ukrainian-Canadians at Fraserwood, Manitoba. No one dared to challenge this statement, therefore it must have a very deep and significant meaning. Just what does it mean to be good Ukrainians? In my humble opinion it means to cultivate the Ukrainian Cultural heritage which will enrich and endow our adopted land — our beloved Canada. Briefly it means "Citizenship of a Composite Canadian Character."

Since the introduction of Christianity into Ukraine, in the tenth century, the intellectual curiosity of the Ukrainian had always urged him to seek knowledge, to accept it from all sources and once it was his, to spread it around him. This thirst for learning has characterized the Ukrainian from the very outset of his history. It urged him to swallow all the foreign literature he could lay hands on, then translate it to his own language, and finally, having absorbed it, to venture on new lines of thought with his knowledge as his starting point. Thus the old Ukrainian religious literature equals its Greek models.

The Tartar invasion of Ukraine in 1240, interrupted this literary productivity of Kiev for many centuries. However, when Cossacks had organized themselves into a wall behind which it was possible for a nation to flourish anew, Kiev became again the center of cultural activity. The 17th. century saw a new golden age of Ukrainian art and learning. Very interesting information can be found about this in a book entitled "A Description of Ukraine" which was written by Beauplan, a French engineer of the 17th century. In his book, Beauplan describes fully the customs, manners of living and managing of the wars of the Ukrainians.

Western Ukraine was absorbed by the expanding political powers of Poland in the 14th century. Its lands were divided among the Poles or left with the Ukrainian nobles who were willing to become Polonized. The masses of the

people were reduced to serfdom and the Ukrainian cultural heritage was systematically exterminated. The Poles ridiculed the faith of the Ukrainians whether it was Uniat (Greek Catholic) or Ortodox. They openly expressed their opinion that "Uniat or Ortodox were both one devil." Ukrainian children were prevented from going to school; the use of the Ukrainian language in schools, in churches and in books was prohibited.

After the battle of Poltawa, 1709, the greater part of Eastern Ukraine had passed under the control of Moscow. The Russian nobles and Tzars followed the example of the Polish nobles in exterminating the Ukrainian culture heritage. It was a gloomy period of the Ukrainian history. By the beginning of the 19th century the Ukrainians practically lost their sense of their national life and their integrity as a people.

It was the will of Providence that Taras Shevchenko was born in 1814. He was born a serf but won his freedom by hard labour and an incessant struggle for education. "Kobzar", as the collection of his poems is called, awakened the national consciousness of the Ukrainian people who, tortured into submission by its envious neighbors, continued in a passive state. "Kobzar," which appeared in 1840, revealed to them their glorious past, and proved to the entire Slavic world that the Ukrainian-speech is not a dialect or an outgrowth of the Russian or Polish languages. but that it was a self-developed expression of a nation whose culture is the root of the Russian civilization.

Shevchenko was not only a genius, but a great spiritual leader of the Ukrainian people. A very cursory examination of his poetry reveals this fact. His inspiration came to him through the medium of the Scriptures. He never doubted the ultimate victory of justice and truth. He knew all the bitterness of slavery in his own person and saw the sufferings of millions of his people. The iron of injustice had entered into his soul and he spoke in burning words. These burning words had awakened the slumbering consciences of the better class of nobility and even of some of the Tzars to the cruelty and injustice of serfdom. Soon after his death the serfs in Russia were set free.

In his poetry Shevchenko reveals a strong love for his beloved Ukraine and his own people. Love is something that one learns first at home, but it is also true that love of the finest sort does not stay at home always but tends

to spread its blessing over a wider circle. The greatest poets, like all greatest men and women of the world, belong not only to their own people, but to the whole human race. Shevchenko's poetry is full of love for mankind and so it said that many people have taken the trouble to learn the Ukrainian language just to be able to read his poems in the original.

After Shevchenko's death, "The Brotherhood of St. Cyril and Methodius" continued to propagate the principles of democracy, the principles which were expressed in their struggles against religious persecution. There appeared a whole series of Ukrainian books on various questions of the day. In them the peasants were advised to live, to learn and to think. The Ukrainian language was trying its wings and the measure of its success can be judged by the fact that Kwitka's novel "Marusya" was translated into French by Prosper Merimee and has been used in the French schools as an example of the peasant classic up to the present day. This novel is now available in the English language.

Music and the spoken word were guardians of the cultural rights of the Ukrainian people. Music has been the faith which supported the Ukrainian through the hardships of his existence. On it he built his thought. Music helped to awaken the Ukrainian literature. Music preserved the memories of racial experiences, moods, and feelings. The entire life of the Ukrainians as individuals and as a race is reflected in their colorful musical forms. The Ukrainian folk-songs are flowers which came into the world of their own volition, grew their luxurious glittering garb, without any author or composer. This rich Ukrainian musical heritage has been a source of themes for many prominent foreign composers such as Beethoven, Weber, Hayden, etc. And the famous Russian composers such as Glinka, Syerow, and Chaikowsky are all indebted to Ukraine for many successful themes.

The greatest service to Ukrainian music was rendered by Mykola Lysenko who was born in 1842 in Ukraine under the Russian dominion. He was the collector of thousands of folk-songs, a learned ethnologist, and a musician of the highest quality who composed many immortal songs and operas. He died in 1912 and left his work to be carried on by Th. Arkimenko, J. Stepowy, A. Koshetz, P. Senytsya, K. Stecenko, N. Leontovich, etc.

The Ukrainian theatre played a great role in arousing a national conscience. The subjects of the plays were for the most part Ukrainian folklore, with a background of life in the Ukrainian villages. Historical events were their main theme, in which figured Ukrainian heroes invariably drawn from the ranks of the Cossacks. Thus the Ukrainian theatre was essentially national and had a very inspiring effect upon the public opinion in the country. Many Ukrainian nobles who were Russified or Polonized were awakened to the cause of Ukrainian independence. Among a long line of talented playwrights were Kwitka, Shewchenko and Kostomarov.

The richness of Ukrainian folk-dances is unsurpassed by any nationality, yet for a long time these gems of Ukrainian culture have been hidden from the view of the general public. However, after the Great War, due to the effect of Vasil Avramenko, the Ukrainian folk-dances have been introduced to the youth on a grand scale. From these dances the youth derives a great amount of exercise as well as a certain degree of pleasure in learning the intricate steps and graceful figures. Ukrainian folk-dancing is a self-sufficient art capable of expressing a great variety of moods and emotions.

The art of the Ukrainian homes were always held as something very precious. The Ukrainian homes show a delicate balance between the arts of the men and those of the women: the structure of furniture and woodwork on the one hand and the embroidery and draperies on the other. The most important of the woman's arts is embroidery, while the arts practiced by man is pottery and woodwork in which he has attained a high degree of perfection. All the Ukrainian peasants delight in covering with carved designs every piece of wood they use in farming: tables, benches, chairs, spoons, dippers, barrels, candelsticks, etc. On several occasions uneducated Ukrainian peasant artists have carried off first prizes at international exhibitions of industrial arts.

In respect to religious affiliation the eastern Ukrainians adhered to the Greek Orthodox church while western Ukrainians had become Greek Catholics. Both of these churches played an important role in preserving and cultivating the Ukrainian cultural heritage, but since Peter the Great forced the Greek Orthodox Church to become part of the Russian religious organization, which tried to destroy everything that was Ukrainian, it remained for

the Greek Catholic Church to save all that was dear and precious to the Ukrainians. Fortunately, when Poland was partitioned in 1772, a large part of Western Ukraine was taken by Austria. Under the Austrian rule the Ukrainians were given more freedom and some privileges. Serfdom was abolished, schools were established in Vilna and later in Lwów to educate young Ukrainian boys for the priesthood. It was here that Markyan Shashkevich was educated and trained for the priesthood.

Reverend Markyan Shashkevich was a great national figure. "Rusalka Dnistrova," as the collection of his poems is called, awakened the national consciousness of the Ukrainian people under the Austrian rule. He was the first to use the Ukrainian language in his church services instead of Polish. His example was followed by other clergymen and soon the Ukrainian-speech replaced the Polish. Since the time of Shashkevich the Greek Catholic Church has produced thousands of great national figures who put the Ukrainian people on a higher national and cultural level.

The Ukrainian-Canadians are inheritors of a great culture of music, art, handicraft, literature and nobility of soul. Unfortunately a very large majority of them do not know their own history and so they are losing all sense of their national life and their integrity as a people.

Many youths scornfully shrug their shoulders and scoff at the idea when they are urged to join the Ukrainian educational organizations. This pessimistic attitude of scorn of some of our youths to the Ukrainian cultural heritage is due to ignorance. I do not mean ignorance in the actual sense of the word: I do, however, mean uninformed. Our youth generation is sadly in need of information concerning the fine qualities of the Ukrainian culture. *Then they will realize that there is no friction between the English and Ukrainian culture.* What really has made the gap between the English and the Ukrainians in the past was the inferiority complex of certain newcomers, and such undesirable habits as drunkardness, quarrels, intolerance, low standard of living, superstition, ignorance, etc. But these traits and habits are neither Ukrainian nor cultural and so they must be eradicated at all costs.

In conclusion I wish to quote an extract from "The Western Educator", 1932, written by a prominent English speaking teacher, Miss Christina Wootton, M.A. "I feel

it is a great pity that there isn't more recognition in the schools of the contribution Ukrainian people could make to Western Canada in music art, handicraft and perhaps literature. The Ukrainians must be equipped with a knowledge of the language, history and customs of their adopted country to take fullest advantage of the opportunity offered them by Canada, and to take an intelligent part in the life of this country, but it will be our loss as English spoken members of the new community if we don't cultivate the gift that is distinctly Ukrainian in place of attempting to make our new neighbors citizens precisely like ourselves."

ПЕРЕХІД ДО ПРАЦІ В ПРОВІНЦІЙНОМУ УРЯДІ

За порадою лікаря я покинув учителювання й 1943 р. дістав посаду в провінційнім уряді в Едмонтоні. Там я працював аж до 1964 р., коли пішов на пенсію.

В Едмонтоні я з дружиною записалися в члени української католицької парафії, Народного Дому, Товариства Українських Піонерів Альберти і т. д. Через довгі роки я був в управі Народного Дому, делегатом до місцевого відділу КУК, делегатом на Конгрес КУК, а в роках 1961-62 був головою Народного Дому. Моя дружина належала до хору при Народнім Домі та була діяльною членкою Л.У.К.Ж. і належала до управи.

Коли управа Народного Дому рішила видати Пропам'ятну Книгу У. Н. Дому, то до Видавничого Комітету покликано й мене. В Пропам'ятній Книзі Н. Д., сторінка 443, пишеться таке: "Дуже багато наклopotався уповажнений до видання Пропам'ятної Книги М. Сус. Йому доводилось бувати часто-густо навіть громоздовим, як теж і голові Дмитрові Прокопові, інколи й Григорієві Якіменкові, в ході оживлених дискусій і розмов під час прочитування рукопису, тому йому зокрема, і всім трьом разом — щира подяка за співпрацю".

Виставки друкованого слова в Українськiм Народнiм. Домi. На сторiнцi 286 Пропам'ятної Книги У. Н. Дому пишеться мiж iншим таке: "500-рiччя винаходу друку вiдзначено виставкою українських рукописiв i стародрукiв в залi У. Н. Дому в недiлю, 20 лютого 1955 року. Рукописи i стародруки були розмiщенi на 5 довгих столах, прибраними вишиваними обрiсами. Тут ле-

СВІТЛИНА ХОРУ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО ДОМУ В 1961 РОЦІ

Перший ряд, стоять зліва до права: голова Укр. Народного Дому — Дмитро Прокон, диригент М. Соханівський, учителька танків п-на Л. Штангрет, диригент чоловічого хору Укр. Народного Дому М. Свистун, учителька гри на музичних інструментах п-на М. Макар і секретар Укр. Народного Дому М. Сус.

жали незвичайно цінні і старі рукописні книги та стародруки з XV - XVIII століття. Короткі доповіді дали д-р С. Жмуркевич, пані О. Монастирська, д-р Б. Казимира, Владика Ніль Саварин, о. мітрат В. Лаба, Осип Прийма та інші.

Найбільше праці, зусиль і заходів в цю виставку вклав Комітет до якого належали Д. Прокоп, О. Прийма, Н. Сус, Я. Костів, П. Пилипівський, М. Павлик та Я. Кривоніс.

Цю дуже добре зорганізовану виставку книжки і преси оглянуло велике число осіб, які мали змогу побачити пресові видання ще сперед першої світової війни і теперішні, від дитячих видань і творів гарного письменства до історичних, наукових і релігійних з енциклопедіями і словниками включно".

Для мене була велика приємність працювати в управлі Народного Дому з такими ідейними людьми як Осип Прийма, Микола Сус, Федір Шарун, Юрій Хаба, Г. Якімечко, П. Саварин, д-р В. Байрак, Іван Тимчишин та інші.

Комітет виставки друкованого слова в Укр. Народнім Домі в Едмонтоні, Альберта, в 1959 р. Сидять зліва до права: Дмитро Прокоп, Микола Сус, Осип Прийма, Ярослав Костів. Стоять: П. Пилипівський, М. Павлик, Я. Кривоніс.

За мою ширю працю для Народного Дому, на річних зборах Товариства моє ім'я поставлено на листу "Почесних Членів Народного Дому". Я був гордий з цієї нагороди тому, що знав напевно, що мої труди були оцінені. Коли 1972 р. Народний Дім відзначував своїх заслужених членів спеціальною грамотою то й мене поставили між передовими членами. В своїй промові д-р М. Снігурович підкреслив, що "основники та старші члени УНДому, а також теперішні члени мали перед собою великі цілі й тому добилися великих успіхів, за що складаємо їм велике признание та клонимо голови перед їхньою працею".

МОЯ ДІЯЛЬНІСТЬ В ТОВАРИСТВІ УКРАЇНСЬКИХ ПІОНЕРІВ АЛЬБЕРТІ

Наколи я прибув до Едмонтону 1943 р., то я відразу записався в члени Тов. Піонерів в Альберті. Через якийсь час я приглядався як старші члени урядували і т. д. І так на річних зборах 1960 року мене вибрали за секретаря Товариства. Тоді йшла гаряча кампанія за фондами на будову Піонерського Пам'ятника в Елк Айленд парку, отже для секретаря було досить праці. Всіх грошей зібрано на цю ціль \$7,086.00, за які було здвигнуто прекрасний пам'ятник в честь Українських Піонерів Західної Канади в Елк Айленд Парку коло Едмонтону.

Врочисте відслонення вищезгаданого пам'ятника відбулося 18 серпня 1963 р. Це був день великої радості та гордості для всіх українців, бо остаточно вдалося побудувати пам'ятник в честь українських піонерів. Міністер А. Ленг з Оттави офіційно відслонив пам'ятник і своєю промовою зворушив 20-тисячну масу людей.

Яку велику прислугу і честь для всіх українців зробило Товариство Піонерів, нехай скажуть коментарі, які були друковані в англійській пресі. "Едмонтон Джорнал" з 16 серпня 1963 р. писав під заг. "Частина нашої спадщини" так: «Усі альбертці матимуть причину почуватися гордими, коли в Елк Айленд Парку п. А. Ленг, міністер північних справ, формально відслонить пам'ятник в честь українських піонерів. Як в англійській так і в українській мові на брилі чорного мармuru написано коротко: В честь українських піонерів Західної Канади. На брилі вміщено також два символи: тризуб — герб України і кленовий листок Канади.

Ця церемонія відслонення пам'ятника зверне увагу також на те, що королівській комісії в справі двомовності і двокультурності виразно доручено взяти до уваги вклад інших етнічних груп у культурне збагачення Канади і які заходи повинні бути зроблені, щоб цей вклад був збережений. Чи засяг діяння комісії криє в собі які суперечності, покаже майбутнє. У всякому разі комісії з'являються і зникають. Та минуть покоління після того, як про рапорт комісії забудуть, а слід українців залишиться в цих сторонах.

Ця брила чорного мармuru символізує їх (українців) тверду самостійність. Вона коштує \$7,000 і ці гроші дали члени і симпатички Товариства Українських Піонерів. Вони не бігли до уряду за поміччю в цім святкуванні.»

Коли Т-во Українських Піонерів Альберти святкувало відкриття Пам'ятника Українським Піонерам Західної Канади, то з тої нагоди управа Товариства дістала дуже інтересного листа від УВАН. (Українська Вільна Академія Наук) з міста Вінніпегу. Між іншим в тім листі було написано таке: «Зі широго серця бажаємо Вам, щоб крім пам'ятника з мармuru, виписати нашим піонерам заслужену і настільну книгу, щоб потомності знали, хто ми й чий сини і який шлях нам в дальшому будучому.»

Повище наведені слова від УВАН збудили совість деяких членів Товариства й заставили їх думати над Пропам'ятною Книгою про наших піонерів.

ЯК Я СТАВ СПІВРЕД. ПІОНЕРСЬКОЇ КНИЖКИ

На річних зборах Т-ва Українських Піонерів 1965 року було рішено видати книжку англійською мовою під назвою "The Ukrainian Pioneers in Alberta". До редакційного комітету були вибрані, крім Т. Томашевського — головного редактора, пп. Д. Янда, В. Чумер, Дм. Прокон, М. Залізник, М. Фляк. Тому, що п. Томашевський почав підпадати на здоров'ю, справа книжки поступала дуже повільно. Томашевський зрезигнував з редакторства, то на його місце вибрано голову Т-ва, адвоката Йосифа Лазаренка, який відразу оживив справу книжки. Зараз новий редактор покликав собі до помічі мене і ще таких членів як інспектор шкіл — Ізидор Горещкий та інж. М. Фляк. До збирання фондів на друк книж-

ки були покликані п. Юрій Федунець і я (Д. Прокоп). Всі вони працювали так широко і завзято, що книжка вийшла з друку в місяці жовтні 1970 р.

Відгуки про цю піонерську книжку були дуже похвальні. Наукове Товариство ім. Шевченка написало до Товариства Українських Піонерів Альберти листа, в яким, між іншим, сказано: «Вітаємо Вас з появою, можна б сміло сказати, малої енциклопедії українців в Альберті і дякуємо, що Ви не забули про нашу бібліотеку і прислали нам цю книжку. Це дійсно потрібне діло така книжка, вона покаже молодим поколінням звідки приїхали і як працювали їхні предки. Бажаємо Вашій організації великих успіхів у Вашій праці згуртувати людей українського походження разом, щоб не забули про українські справи і мали для них зрозуміння і симпатії.»

Едмонтонський щоденник "Джорнал" в своїх коментарях з 18 грудня 1970 р., писав, між іншим, так:

"It has taken two world wars and three generations to see the offsprings of Central European immigrants of seven, six, five decades ago recognized as the Canadians they are. And it has fallen to leaders of the Ukrainian family in Alberta, of whatever generation to record events, names and places of the early days while yet there is time.

This job was undertaken by an editorial committee of the Ukrainian Pioneers Association with Edmonton barrister Joseph M. Lazarenko, Q.C., editor-in-chief. Committee members were architect Nicholas Flak, school inspector Isidore Goresky and teachers Dmytro Prokop and William Kostash — a fair reflection of the intellect this ethnic element has poured into the Canadian mold."

МОЯ УЧАСТЬ В ПИСАННІ ДРУГОЇ ПІОНЕРСЬКОЇ КНИЖКИ

На Надзвичайних Зборах Т-ва, які відбулися 28-го березня 1971 року, було ухвалено, щоби вибрати новий редакційний комітет, який мав би зайнятися збиранням матеріалів до другої книжки під назвою "The Ukrainians in Alberta". До цього комітету увійшли такі особи. інспектор шкіл, Ізидор Горещький, д-р Н. Голубіцький, архітект М. Фляк, учителі Дмитро Прокоп та Василь Косташ і Н. Боханецький.

На своїм спеціальнім засіданні, редакційний комітет погодився на те, щоб д-р Голубіцький був його головою, а п. Василь Косташ секретарем. Мимоволі треба згадати, що цей редакційний комітет кооптував собі ще такі інтелектуальні сили: агроном Ф. Магера, учитель Н. Пугкий, інспектор шкіл Ф. Ганочко і адвокат Йосиф Лазаренко. Маючи такі потенціональні сили, писання другої піонерської книжки пішло добрим темпом вперед й в місяці жовтні, 1975 р. прекрасний твір вийшов з друку під назвою "The Ukrainians in Alberta".

Про діяльність Т-ва Українських Піонерів мені прийшлося написати багато статей. Не було то так трудно робити тому, що я був свідомий того, що час іде, втікає. Минуло вже 85 літ від коли перші наші поселенці осілися в Една-Стар в Альберті. Стежки, якими ходили ті перші українські піонери по Канаді, поволі заростають і губляться. Що рік то виростають свіжі могили і забирають одного по другім з-поміж тих, що могли б докладно розповісти про тайни минулого. Багато таких тайн поховано на віки в тих порозкиданих по канадських нетрях, забутих вже могилах, над якими хіба плаче то сміється канадська осичина. Хто їх згадає, хто їх спом'яне, тих не названих працівників на невдячній нині піонерській добі? Ця роля припала їхнім дітям записати. Тому Т-во Українських піонерів взяло собі за ціль зберігати добру пам'ять наших піонерів в часописах, журналах та книжках.

МОЯ УЧАСТЬ В ПОЛІТИЦІ

Просили мене раз дати промову на тему "Політика й яка користь нам українцям з неї". Між іншим в своїй промові я говорив так: «Якщо йдеться про нас українців, то ми не маємо чого втікати від політики, а навпаки, свідомо, совісно й відважно, ми повинні брати живу участь в діяльності наших громад, товариств та висунути з-поміж себе чесних й відданих справі суспільно-громадських та національно-політичних діячів.

Не забуваймо, що всяка політика, яка займається організацією громадянства для творчої й будуючої діяльності, для піднесення народньої свідомости та їхнього духового життя вгору, для піднесення загальної культури й добробуту, така політика є завжди корисна й потрібна. Такою політикою повинен й мусить займатися

кожний свідомий українець й бути діяльним у тій ділянці, де він найбільше може принести користі українській справі.

Варто приглянутися, як ставилися до політики українські піонери. Живий і справжній політичний рух розпочався між українськими переселенцями в провінції Альберта в 1913 року. В січні того року розв'язано Альбертську легіслятуру й проголошено нові вибори на 21-го квітня. Тодішні свідомі українські діячі, як Петро Зварич, Роман Кремар, Павло Рудик, Михайло Говда і другі порадилися між собою і зорганізували з чільних українських громадян Українську народну організацію, яка мала вможливити українським поселенцям взяти діяльну участь в тих виборах. Українські провідники були свідомі того, що відповідно до виборчих округ, українці мають можливість при добрій волі та зорганізованості, вибрати принайменше трьох послів. Але ніхто не знав докладно, як до того заборотися. Тоді Роман Кремар піддав гадку, щоб скликати всенародне віче для справи виборів. Те віче відбулося з початком місяця лютого в містечку Чипмен, Альберта.

На віче до Читмен приїхало дуже багато людей з усіх місцевостей нашого поселення в Альберті. На вічу промовці виголошували патріотичні промови, які подобалися всім присутнім. Бесідники піддавали всім думку, щоб на офіційних конвенціях, виборці просували в кандидати своїх людей. Один з приявних на залі поставив передсідникові таке питання: "Добре, що ми тут радимо й ухвалюємо ставити наших кандидатів. Але, чи партія згодиться на наших кандидатів? — то питання! Що партія скаже?" — викликало на залі замішання й багато учасників, повиходили з залі надвір й там почали вести наради між собою по гуртках. Ті, що залишилися в залі, врятували справу, бо вирішили вислати з віча резолюцію до прем'єра Сифтона в Едмонтоні, в якій з'ясували побажання учасників віча.

Ухвали віча були, але дійсність була інша. Не так то легко було просунути нашого кандидата. На ліберальних конвенціях наші кандидати перепали всюди крім округу Гвиффорд, де іменували, а відтак й вибрали послом Андрія Шандра. Виборці Вегревил пробували щастя на конвенції консервативної партії, але й тут, перехитрили наших делегатів різними політичними ключками й не допустили до вибору українського кандидата. По

всіх невдачах просунути українського кандидата в альбертських політичних партіях, Українська народна організація виставила п'ятьох незалежних кандидатів в тих округах, де наші поселенці становили більшість виборців, а саме в округах: Гвितфорд, де кандидував А. Шандро з ліберальної партії, висунено кандидатуру Павла Рудика, в окрузі Вікторія Михайла Гавду, в окрузі Стирджен Гр. Михайлишина і в окрузі Верміліон, де кандидував А. Сифтон, Григорія Крайківського, що перепав у виборах лиш малим числом голосів і в окрузі Вегревил Петра Зварича.

Всі українські кандидати вели дуже інтенсивну кампанію за введення і признання в публічних школах Альберти одногодинного навчання української мови, історії та літератури. Те все нам належалося відповідно до постанов шкільного закону. Закон був, але тодішній міністер освіти Дж. Р. Бойл не хотів його вводити в життя, бо він сам не знав ні нашої історії ні літератури, а слухав тодішних москофілів, що були при виборах агентами ліберальної партії й говорили постійно, що такої нації, як українська на світі нема.

Міністер повторяв постійно ту саму москофільську пісоньку й казав, що як нема української нації, то не треба й української мови в школах. Тому й постійно був проти її навчання.

Хоч ніодин з наших незалежних кандидатів не був вибраний до парляменту, то й самі кандидати і часопис »Новини«, що виходив у Едмонтоні, дуже поширили й піднесли національну свідомість серед наших поселенців.

Ту методу наперед підсунання виборцям своїх кандидатів, практикували як ліберальна так й консервативна партія через десятки літ. Помимо того, що виборча округа мала політичну ексекютиву, яка звичайно є вибрана делегатами на конвенції, то ця ексекютива була під контролею і впливом вищої політичної машини, як мається робити. Ото ж в округах заселених в більшості нашими виборцями українського походження, політична машина згори надавала кандидатів, до не-українського походження.

При цій нагоді треба згадати, що наші українські учителі та передові громадяни округи Вегревил вели інтенсивну кампанію в тім окрузі, щоб Михайло Лучко-

вич дістав 1926 р. номінацію на кандидата з рамени "United Farmers of Alberta".

Про тих безіменних плугаторів мало коли згадується, але без їх завзятої праці та посвяти, то хто знає чи М. Лучкович міг був виграти вибори. По виборах то всі українці були горді тим, що мають свого посла, який обороняє їх перед шаленою дискримінацією, яка тоді буяла, головню проти нас українців.

У 1929 році передові українці в окрузі Ред Беррі, Саскачеван старалися дістати номінацію з ліберальної партії для п. Ореста Жеребка, який в той час жив в містечку Геффорд. Коли на конвенції в містечку Редісон, ми українські делегати внесли п. Жеребка то на залі стала метушня й один загорілець (п. Рей) вискочив з підлим накидом на нас, кажучи, що партія не допустить до того, щоб не-англієць був послом з тої округи. Пан Жеребко скоро зорієнтувався, що коли є таке страшне упередження до нього, він відтягнув своє ім'я з лісти кандидатів. Це було велике розчарування для нас українських делегатів, але п. Жеребко потішав нас тим, що прийде час, що будуть нас просити, щоб ми ставили свого чоловіка на кандидата. І так воно сталося в 1938 році, коли ССФ партія загрожувала лібералам, то тоді партійні "босси" майже присилували п. О. Жеребка прийняти номінацію з рамени ліберальної партії. Коли п. Жеребко помер в 1944 році то всі українці втратили посла, який мудро і завзято обороняв інтереси не лиш своїх виборців, але й всіх українців в Саскачевані та Канаді.

ЯК МИ ВИБРАЛИ АНТОНА ГЛИНКУ НА ПОСЛА

Я був один з делегатів на конвенції 1939 р. на якій Антін Глинка був вибраний кандидатом на посла з Вегревильської округи в Альберті. Головними помічниками Глинки були ідейні люди, які кинули всі свої сили на те, щоб вибрати Глинку на посла, були: Василь Томин, Д. Попіль, П. Мітенко, П. Байрак, Н. Шевчук, Юрій Хаба, Н. Федун, Іван Козяк, В. Дорош, Д. Прокоп, та багато членів УНО.

Дуже прикрим і болючим було для А. Глинки, що не вся українська преса трактувала його як серйозного кандидата. Правда, що його платні оголошення друкували різні газети, але замало були в деяких газетах при-

хильних коментарів про нього. Виборчі агенти інших партій висмівали А. Глинку та понижали його в цілій Вегревільській окрузі. Але, не зважаючи на всі труднощі, блискучі промови А. Глинки унешкідливили всяку безличну пропаганду так, як гаряче сонце весною топить сніги.

Коли А. Глинка мав передвиборчі мітинги то я мав честь бути предсідником й все мені вдалося перепроводити їх по-культурному й втихомирити противників.

Після виборів 26 березня, 1940 року майже всі українці стали ставитися з великою повагою до нововибраного посла, як до свого дійсного представника. Бо свою виборчу округу та всіх канадських українців загалом посол А. Глинка репрезентував гідно в канадському парламенті.

Він старався йти слідами свого попередника Михайла Лучковича й своїми виступами в Оттаві здобув повагу й пошану не лише для себе, але й для всієї української спільноти в Канаді.

В історії канадського федерального парламенту є записані два українські дні. Перший під датою 8-го травня 1931 р., коли тодішній федеральний посол М. Лучкович виголосив кількогадинну промову про польську пацифікацію в Східній Галичині та важке положення українського народу в Польщі. Та промова викликала обширну дебату, в якій брали участь другі послы та тодішній прем'єр Канади Беннет.

Одинадцять років пізніше заговорив у федеральному парламенті про Україну та її права до державної незалежної другий посол українського роду А. Глинка.

Вже на першій сесії парламенту А. Глинка почав наві'язувати ближчі знайомства з різними послами та професором Ватсоном Кіркнелом, автором книжки про канадських українців та війну. Свою першу промову в парламенті він виголосив 25 листопада 1940 р. на тему "Об'єднана Канада". В тій промові він висвітлив расову дискримінацію в Канаді, зокрема проти канадців українського роду.

Промова А. Глинки викликала добре враження між усіма послами так, що деякі англійські послы, як В. А. Такер з Саскачевану та Р. Фейр з Альберти висловили йому признання за його промову й від себе ще додали кілька прихильних коментарів про українців.

Свою поважну промову про Україну посол А. Глінка дав 2 лютого 1942 р. Він розпочав ствердженням, що обов'язком Канади є не лиш допомогти виграти другу світову війну, але також подбати й про те, щоб заздалегідь була намічена закордонна політика Канади відносно повоєнного укладу кордонів Європи. Основою повоєнного ладу, — сказав А. Глінка — повинна бути заява прем'єра В. Черчила й президента Рузвельта, що лягла в основу т. зв. "Atlantic Charter", що ніякий тривалий мир не може бути куплений коштом свободи інших народів. А. Глінка переповів історію українського народу, подав географічне положення й вичислив природні багатства України, заслуги України супроти Європи та накреслив політичне значення України в будучині...

Коли посол А. Глінка був перевибраний до парламенту другий раз 1944 р., то вища політична машина зрозуміла, що у вегревильській окрузі не має можливості вийти кандидат не-українського походження, підкинений виборцям то в 1948 році вже дістав односторонню ліберальну номінацію п. Іван Дікур, який був вибраний на посла до Оттави 1949 р.

З часом прийшла велика зміна по наших виборчих округах. Наші люди перестали бити поклони перед політичною машиною якоїбудь партії. За примір можна невести, що в Едмонтоні був вибраний посол до Оттави п. А. Головач.

ТЕМНІ СТОРОНИ НАШИХ ПОСЕЛЕНЦІВ У КАНАДІ

Як наші люди приїздили до Канади перед першою світовою війною, то багато з них осідало по містах. Вже з самого початку ділилися вони на дві групи. До одної групи горнулися тверді й розумні люди, які поза своєю щоденною працею, журилися й думали, як будувати церкви, де вони та їхні родини могли б молитися Богові та читати книжки й газети, щоб в той спосіб могли себе образувати та стати кращими людьми. Друга група наших поселенців складалася з таких людей, що їх не обходив цілий світ, лише їхні особисті розривки в формі пиятики, гри в карти та гульні. На людей цієї другої групи не мав ніхто ніякого впливу, бо вони до церкви не ходили, як не ходили й до читальні, ані на ніякі відчити чи доповіді. Не читали вони також ніяких книжок. Увесь вільний час, після праці, вони проводили на буднях у барах на пи-

ятиці, а в неділі, як бари були зачинені, то вони грали в карти.

Ця друга група імігрантів приносила великий стид нашому народові, бо заробивши дещо грошей, вони їх викидали на п'ятику, що часто кінчалася бійками. Приходила поліція й замикала їх до тюрми. То служило часто за основу деяким англійським газетам про "гурт галіційських п'яних хлопців, що їх арештовано після великої бійки". Отой, відносно великий відсоток, імігрантів шкодив усім українським імігрантам у Канаді. Щоб цьому лихові зарадити, церква та свідомі одиниці з-поміж імігрантів старалися основувати організації, які мали б завдання ширити освіту та відтягати легкодушів від пиянства.

У 1915 р. було в Едмонтоні аж чотири товариства, які мали за завдання плекати освіту між імігрантами, а саме: Т-во ім. М. Шашкевича при греко-католицькій парафії, т-во ім. Івана Франка, т-во самообразування та т-во за допомогово-асекураційне. Велику роль в поборюванні пиянства та темноти виконували також наші газети, в яких висмівано пияків та картярів у фейлитонах про "Штіфа Табачнюка", що був зображенням легкодушних та розгуляних українських імігрантів. Ті фейлетони допомагали багатьом того рода імігрантам прийти до розуму та змінити своє поступовання.

Вже 1906 р. писав І. Жичливий до газети Канадійського Фармера, що в околиці Стюартбирн, Манітоба, якийсь "Мошко" отворив коршму на старокрайовий лад, і там наші люди пропивають свій тяжко запрацьований цент. А дальше писав так: "Замість коршми побратаймося з наукою, а та запровадить нас до чогось доброго".

31-го травня, 1907 р. писав В. Бучковський в дописі до К. Ф., що вже час перестати заводити бійки та п'ятику по готелях, а почати цікавитися добрими справами.

1910 року була поміщена новинка в газетах, що на одній забаві пили аж доки не почали сваритися, а відтак битися. Коли покликано поліцая, один з підпитих не хотів йому покоритися і поліцай мусів усмирити його кулею. Інший случай: "Підпитий на забаві І. Трач прийшов додому пізно вночі і почав сваритися з жінкою. Під час сварки вистрілив до неї три рази та ще хотів вбити дочку, але вона втікла. Врешті він самий собі відібрав життя".

29-го грудня 1911 року, в дописі з Мондер, Альберта, писав В. Ф., що там під час свята Св. Миколая один фармер так підпив собі, що по дорозі домів загубив свою жінку і зауважив це аж вдома. Впавши з воза, вона потерпіла серйозні ушкодження в голову. Знайшов її поблизький фармер і відвіз півмертвою додому.

Прекрасно описує в своїх споминах Іван М. Романюк в календарі Українського Голосу з 1942 р. про те, як деякі наші молоді хлопці заробляли в копальні вугілля великі гроші, але навчилися від деяких “майнерів” заживати всякого добра: пиятики, гри в карти і ще дечого і те все доводило їх до того, що їм грошей від одної платні до другої не вистарчало і вони мусіли позичати у других.

З власного досвіду знаємо, що багато старців, які повинні б бути здоровими та сильними, терплять від зроджених навичкою до пиття недуг, яких рабами стали вони ще за молодих літ — в формі шкірних недуг, гостця, що спричинюють їм тілесні тортури, болі костей і роблять нужденними та невдоволеними вечірні дні їх старечого життя.

Пам'ятаю, як на початку 1915 р. в Альберті зорганізовано “Товариство тверезости та моральної реформи”, яке, в окремій відозві, закликала всіх українських поселенців голосувати за скасуванням барів, де продавалися алькогольні напитки. Після тієї відозви преосв. Владика Никита Будка написав відкритого листа, в якому піддержував заклик товариства та взивав усіх українців у Канаді використати приписи нового алькогольного закону в Альберті й голосувати за скасуванням усіх барів в Альберті. То було релігійним і національним обов'язком кожного українського поселенця в Канаді.

Коли прийшло до голосування в Альберті над справою барів, 28 липня 1915 р., мешканці Альберти великою більшістю голосували за замкненням барів, а українцям, які у великій мірі причинилися до висліду голосування, вислано велике признание за їхнє становище.

За приміром Альберти пішли й інші західні провінції Канади й в 1916 році у всіх західних провінціях скасовано бари. Але, введена голосуванням, прогібіція залишилася на папері, бо хто хотів, той пив дальше й кпив собі з закону. Зате прогібіція дала нагоду різним покуртним фабрикантам горілки виробляти по темних кутах самогон “гомбру”, що дав причину до неодної трагедії між

нашими людьми. Несовісні перепродавці самогону (бутлегери) домішували до чистого самогону формаліни та інших хемікалів, щоб горілка була нібито сильніша й добре пекла. Вислід був такий, що від тої сильної горілки багато людей посліпло, ставало каліками на ціле життя, або й затроїлися на смерть.

Канадська прогібіція вдержалася майже вісім років, але з продажем самогону та різних, по кутах роблених напитків.

У 1923 році відбулося знову загальне голосування в справі прогібіції в Альберті, у висліді чого більшість населення заявила за скасуванням прогібіції. В інших провінціях таке голосування відбулося кілька літ пізніше. Після того провінційні уряди перебрали продаж алькогольних напитків у свої руки, завели крамниці для продажу алькогольних напитків, а готелі, які відповідали приписам нового закону, дістали право продавати пиво в готелевих барах в точно означених годинах.

Після введення нового закону алькогольні напитки продавали на окремі дозволи (перміти), а поліція взялася до ліквідації всіх фабрикантів нелегальної горілки та перепродавців (бутлегерів), арештуючи їх та накладаючи на них високі карі. Ця боротьба з нелегальною продажем алькогольних напитків та нелегальним їх виробом іде й досі, хоч сьогодні це вже лиш поодинокі випадки, а не як колись, загальне явище.

Мені, в часі мого вчителювання, не раз треба було зводити боротьбу з пияками, які підривали пиятикою мораль молоді. Та ще гірш й важче було боротися з деякими здегенерованими вчителями, які й самі падали жертвою алькоголізму й інших доводили до біди.

Найбільше відбивалося пиянство на жінках, що в наслідок вживання алькоголю приводили на світ дітей калік, або умово недорозвинених. Але, Богу дякувати, цих випадків серед українців було мало. Наше жіноцтво завжди було тверезе й чесне. Від самих початків нашого поселення в Канаді наше жіноцтво здержувало від пиятики чоловіків, навчало своїх дочок, щоб не йшли заміж за пияків та повні співпрацювало з церквою і школою у вихованні своїх дітей на засадах християнської науки, — на добрих горожан Канади, української спільноти та своєї Церкви. За те нехай буде українським жінкам честь і слава.

КУРС ІСТОРІЇ ПРОФ. Д. ДОРОШЕНКА В ЕДМОНТОНІ

Дуже мило записався в моїй пам'яті курс української історії, який мав уліті 1937 р. в Альберта-Каледжі в Едмонтоні проф. Дмитро Дорошенко. Серед сімдесятьох слухачів того курсу був я зі своєю дружиною, уч. Ілля Кириак, Юрій Стефаник, що якраз тоді був в Едмонтоні, — пізніший федеральний посол Антін Глинка і т.д. Ми, учасники курсу, з великим зацікавленням та насолодою слухали лекцій проф. Дорошенка про давню історію України та тисячлітню українську культуру.

Я певний, що кожний з учасників запам'ятав собі лекції професора на все життя, а особа самого професора залишилася в нашій пам'яті як гарний, світлий спо-м... про великого українського вченого.

Коли проф. Дорошенко, після закінчення курсу при кінці серпня 1937, вернувся до Європи, то в едмонтонських "Українських Вістях" був широкий допис про його побут у Канаді. Газета писала таке: «Дня 18 серпня ц. р. професор Д. Дорошенко покинув Едмонтон, де перебував майже місяць, і виїхав на схід, щоб 28 ц. м. всісти на корабель у Квебеку й вертатися назад до своїх обов'язків у Європі. З тієї нагоди хочемо подати короткий звіт з побуту серед нас одного з найвизначніших українців, яких мала честь гостити в себе канадська Україна.

Головною метою приїзду проф. Дорошенка до Канади було дати українській молоді короткий, бо лиш 60-годинний курс української історії. Курс відбувся в днях від 19 липня до 18 серпня ц. р. в Едмонтоні при участі прибіл. 70 слухачів, котрі рекрутувалися головню з молоді, народженої в Канаді, і то з різних політичних утрупувань.

Своїм великим знанням і силою свого слова шановний професор оживив давні події, показав молодим людям велику, тисячлітню культуру України. В той спосіб він причинився до знищення т. зв. почуття нижчости, на яке так дуже терпить молоде покоління. За те належить професорові тривала вдячність і від слухачів того курсу і від цілого українського громадянства в Канаді. За те його слухачі заховують про нього на ціле дальше життя найкращі спомини.

Окремою сторінкою діяльності проф. Дорошенка в Канаді були його доклади для ширшої публіки. І так, починаючи від Саскатуну, проф. Дорошенко виголошував

дуже вартісні доклади в таких містах: Едмонтон, Мондер, Вегревил, Редвей, Мирнам та Вилингдон. Особливу вартість мав одно-денний побут проф. Дорошенка в Мондер на конгресі з приводу 90-ліття проголошення Матери Божої Царицею України, де його господарями були отці Василияни. В часі світської частини свята проф. Дорошенко виголосив коротку надзвичайно цінну промову, яка ніколи не затреться в пам'яті численних слухачів. В поворотній дорозі проф. Дорошенко мав кілька докладів по головніших центрах українського життя в Канаді, а саме в Реджайні, Вінніпезі, Форт Вілліам, Торонті й Монтреалі.

Належало би ще одно згадати — спеціально влаштовувані в честь проф. Дорошенка бенкети, на котрих українська суспільність вітала дорогого гостя. На першому місці належить поставити прощальний бенкет, який напередодні виїзду влаштували для нього вдячні слухачі його курсу. Бенкет відбувся при участі прибіл. 150 осіб.

Представники різних українських організацій та представники молоді прощали проф. Дорошенка й бажали йому й собі, щоб він приїхав до українських кольоній в Канаді вже в характері представника самостійної й соборної України.

Крім багатьох інших і менше офіційних прийнять варто ще згадати прощальну вечірку, яку влаштував в честь професора гурток гетьманців-державників в Едмонтоні, що відбулася 16 серпня 1937 р. На той бенкет приїхав був з Саскачевану відомий у Канаді український діяч Орест Жеремко.

Проф. Дорошенко відвідав Преосв. Владику Кир Василя Ладику, який в переїзді задержався був на один день в Едмонтоні.

В Альбертському університеті проф. Дорошенко бачився з кількома визначними професорами та інформував їх про Україну та тогочасні події в Європі.

Написати навіть дуже побіжний і поверховний звіт з побуту проф. Дорошенка в Канаді протягом одного місяця нелегко. Він відбув сотні розмов з провідниками та діячами різних політичних угруповань, мав десятки публічних виступів, а все-таки держався бадьоро й свіжо через увесь час. Нам приходилось лиш подивляти, як він то все міг видержати й ніколи не виявити ознаки змучення чи нервозности.

До того він ще мусів потішати всіх зневірених та сказати свою думку про кожну справу, чого від нього домогалися ті, що він з ними зустрічався. Тому коли проф. Дорошенко від'їздив від нас дуже змучений, то можемо його запевнити, що його труд і жертва не підуть на марно.

В його поворотній дорозі і в дальшій праці на чужині бажаємо достойному панові професорові багато успіху."

ДОБРА ПРЕСА — ТО ВЕЛИКИЙ ВЧИТЕЛЬ

Преса, — це великі й малі часописи, що великими мільйонами примірників на всяких мовах засипають міста й фарми. Ці часописи та журнали мали колись та й тепер мають такий вплив на людей, що люди, старші й молодь, думають і роблять те, чого їх учать ті часописи, які вони читають. Іншими словами — преса є учителем.

Та не всі часописи і журнали добрі учителі. Багато є таких, що їх не варт і взяти в руки, але вони мають великий попит на ринку, бо апелюють до низьких людських інстинктів.

Такі часописи руйнують характер людини взагалі і ми мусимо часто перестерігати людей, головню молодь, щоб збереглися від такого читання.

Ми, українці, знаємо з власного досвіду, скільки шкоди заподіяла нам фальшива преса, що обманом, неправдою, різними обіцянками та приманливою пропагандою звела багатьох людей на манівці. Правда, мали ми й сьогодні маємо багато добрих часописів, але майже всі вони мають дуже слабу матеріальну піддержку від загалу. До якоїсь міри може винні в цьому самі часописи, бо не виконують свого пропагандивно-виховного завдання, а деякі з них спеціалізуються в усякого роду полеміках, які нікому не потрібні — а зражують читачів до того, що ці згодом й перестають часописи читати.

Для наших поселенців-піонерів добра преса була Божою ласкою, бо крім священника, що відвідував дану околицю кілька разів до року, ніхто інший не відвідував людей, лиш газета, що приносила їм усякі вістки та старалася їх чогось навчити.

Майже всі перші українські поселенці, що читали часописи, уважали їх за своїх найбільших приятелів. Той часопис приносив їм новини зі старого краю й зі

світу, писав про життя та поступ людей в інших околицях та країнах, про фермерські справи, про школи, про успіхи дітей поселенців, ітд. Але не всі поселенці передплачували свої часописи й тому не раз можна було читати заклики редакторів такого змісту: «Закликаємо всіх тих громадян, духовних та світських, що мають зв'язок з нашими людьми на місцях та доцінюють як слід вагу й значення українського часопису у формуванні релігійного та національного світогляду канадських українців, поширювати нашу газету в усіх закутинах Канади, де живуть наші люди.» Густо-часто колись такі заклики приносили часописам нових передплатників.

Вже від першого року мого побуту в Канаді (1912) я мав щастя бути серед наших поселенців, що читали добру пресу. Як я ходив до школи у Вегревил, то там були студенти, що приїхали зі старого краю й читали такі часописи, як “Канадійський Фермер”, едмонтонські “Новини”, й “Український Голос” та “Канадійський Русин”. Попри них мав і я нагоду читати ті часописи, а відтак прислуховуватися до дискусій на тему статей, надрукованих в тих газетах. Таку саму нагоду читати добрі українські газети та прислуховуватися до обговорювання статей, ба з часом навіть самому брати участь у дискусії, мав я також у час свого чотирорічного перебування в Інституті ім. М. Грушевського в Едмонтоні. Там було багато різних газет та журналів, які ми, молоді студенти, читали та які виціплювали в наші душі шляхетні ідеї релігійного та національного порядку, що в нас приймалися і вкінці ставали частиною нашого світогляду на все наше життя.

Коли я став учителювати, я вже мав свої гроші й негайно передплатив собі кілька українських газет, які я звичайно читав за своїх студентських часів. До тих я ще діставав із старого краю журнал “Рідна мова”, а як згодом почав виходити часопис “Жіноча доля”, то я був одним з перших, що його передплатив для своєї дружини. Я передплачував його відтак довгі роки. Той журнал був дуже добрий вчитель для нашого жіноцтва й ті, що його читали, дуже багато з нього навчилися.

Та читати добрі часописи для самого себе, не була велика штука. Зате велика штука було передати бодай частину прочитаного сусідам-громаді. Та я радив собі інакше. Я старався, переповідаючи новинки та статті іншим, зацікавити їх газетою та заставити їх передплачувати газету для себе. Це мені вдалося й я згодом почав

принагідно збирати передплати на українські часописи в кожній околиці, де я жив. Я дуже радів, що читачі часописів ставали свідоміші й це була найкраща заплата за мій труд.

Також було мені приємно читати листа від адміністратора "Українського Голосу" з 5 квітня 1932 р., в яким він писав, між іншим, таке: "ще раз дякуємо за присилку сих грошей і бажаємо Вам всего найкращого. Вам в дійсности належитьсь признання, бо де лише зачнете учителювати, там передплатники »Українського Голосу« зростають."

В житті мене багато разів кликали до слова на різних зібраннях. І так в 1934 р. припала мені честь промовити на З'їзді Молоді в Смокі Лейк Альберта. Отже говорив я про значення доброї преси, та про злі впливи злої преси. Між іншим, я старався представити, що свідомість можна виробити читанням добрих часописів та книжок. Дальше я говорив, що народні дома, які мають на меті ширити свідомість й пошану до своєї культури, мусять більше заопікуватися нашою молоддю так, що діставатимуть не лиш різні добрі українські часописи, але й журнали та книжки. Кінчив я свою промову тим, що кожна свідома людина повинна передплатувати найменше дві-три газети й збирати передплатників для тих часописів.

МОЯ УЧАСТЬ В КОМІТЕТІ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ

Я вже згадував у своїх попередних статтях, що коли я прибув до Едмонтону 1943 р., то Український Народний Дім став центром мого зацікавлення. В цій інституції був я довгі літа в управі і вона довгий час вибирала мене делегатом до місцевого Відділу КУК. Ось кілька важніших подій у Відділі КУК у тому часі, коли я був делегатом. Тоді ішла інтензивна кампанія за фондами для Централі КУК. Було це в 1957 р. й моя збіркова ліста була ч. 9 Українського Громадського Фонду. За короткий час мені вдалося зібрати 111 доларів, з чого фінансовий секретар п. М. Фляк вислав 86 дол. до Централі Комітету Українців Канади. Перед лат. Різдвом 1957 року я дістав листа від п. В. Кохана, Екзекутивного Директора КУК, в яким між іншим, було писане: «Уважаємо нашим милим обов'язком висловити Вам, Дорогий Пане Прокоп, нашу щирі й сердечну подяку за Ваш

жертвенний труд і посвяту при переведенні збірки та наше признання за Ваші патріотичні почуття і розуміння ваги праці Комітету Українців Канади для добра української спільноти Канади і для української визвольної справи.»

В роках, коли д-р Іван Верхомин був голова місцевого Відділу КУК, мене вибрано заступником голови. На спеціальнім засіданні місцевого Відділу КУК рішено за протестувати проти московських церковних достойників статтю в англійській пресі замість іти походом чи розкинути летючки. На мій внесок вибрано комітет, який мав зайнятися цією справою. До того Комітету увійшли колишній федеральний посол Михайло Лучкович, адв. Д. Янда і д-р Іван Верхомин. Цей Комітет написав таке меморандум до "Edmonton Journal".

IS THERE FREEDOM OF RELIGION IN THE U.S.S.R.?

In view of the arrival of the Soviet Church dignitaries in Canada, the Canadian Ukrainian Committee, Edmonton Branch, wishes to draw the attention of Canadian citizens to the following facts:—

1. The Great Soviet Encyclopedia, issued by the Soviet Government Volume V, page 336, speaks thus of the conception of God: "Mythical, figment of the imagination," while Lenin spoke of God as a complex of ideas emanating from the dull conception of man.

2. The present anti-religious campaign currently being carried on in the Soviet Empire is predicted on the slogan of Karl Marx in his *Das Kapital*, Volume IV, page 371, wherein he said: "Religion is the opium of the people".

3. On November 15th, 1917 the privileges of all churches were cancelled, all church property becoming state property.

On January 23rd, 1918 the teaching of religion was banned from the schools.

On February 18th, 1920 a decree was passed making all activity of bishops in church matters illegal.

Since none of these laws have been annulled, they are still in force.

All religious recalcitrants opposed to the Soviet Religious Policy have been, are still being arrested. The Russian Patriarch, Sergy, spent several years in prison for his opposition to the liquidation of the church.

PERSECUTION OF THE CHURCH IN THE UKRAINE

4. From the very first inception of communism in the Soviet Empire the liquidation of the Church in the Ukraine has been going on steadily; and since the year 1930 all the Ukrainian Bishops of the Ukrainian Orthodox and the great majority of the priests were either shot or deported to the Slave camps of Siberia, including Metropolitan Wasyl Lypkiwsky, eighty years old, who died in prison.

Churches were turned into museums, warehouses and anti-religious clubs. Monasteries were changed to prisons. Anti-religious warfare was carried on under the auspices of government officials who called themselves "the Society of Atheists". Hundreds of thousands of the faithful followers of the church were either shot or sent to the Slave camps of Siberia, and those of the faithful, such as members of church committees, church choirs, were deprived of their electoral rights according to the instructions of the N.K.V.D.

5. After the Second Great World War, when the Bolsheviks took Galicia, and indeed all of Western Ukraine, there was a similar liquidation of the Ukrainian Greek Catholic Church. Ten bishops were sent to slave labour camps as were also over fifty percent of the priests.

6. Since the outbreak of the last Great World War the Bolshevik Government created a new Russian Orthodox Church in absolute subservience to the Soviet Regime, which also has installed one of their stooges as Metropolitan in Warsaw and another in Prague, Checho-Slovakia.

If the function of the newly created Russian Orthodox church is to hoodwink the Canadian Public that there is

a freedom of religion in the Soviet Union then the above submission of facts should dissipate any illusions Canadians may have on the matter.

CANADIAN UKRAINIAN COMMITTEE,
Dr. J. Verchomin, President, Edmonton Branch

При цій нагоді треба згадати, що згаданий Комітет постарався, щоб цей меморіал був доручений московським церковним достойникам під час бенкету в їх честь, який відбувся на університеті в Едмонтоні.

МОЯ КОРОТКА БІОГРАФІЯ

Народився я в селі Ілінцях Снятинського повіту в Західній Україні, ходив там до школи й мав велике замилювання до науки. Однак мої батьки не були спроможні, щоб післати мене до вищої школи в місті, то мої мрії про вищу освіту сповнилися аж в Канаді.

До Канади я приїхав молодим юнаком в 1912 році з матер'ю, братом та трьома сестрами до батька, що жив тоді в Едмонтоні від 1910 р. Тут я спостеріг, що є нагода здобути вищу освіту й я відразу записався до школи і в 1922 році закінчив гайскул в Едмонтоні, а рік пізніше учительську семінарію (Нормал Скул) в Саскатуні, що дало мені спромогу вчителювати в публічних школах Канади.

В 1924 році я одружився з вродливою і інтелігентною панною Ангелиною Яроцькою з місцевості Гудів, Саскачеван. Преподобний Господь обдарував мене талановитою дружиною, яка відразу стала мені не лиш дружиною, але й помічницею у вихованні молоді по школах та народніх домах не лиш на добрих канадців, але теж на свідомих членів української спільноти. Ми постійно популяризували між молоддю українську пісню й танок, підготовляли хори, навчали в рідній школі, давали доповіді та часто влаштовували концерти, й старалися бути мотором того кипучого життя серед якого ми жили, й старались повністю бути віддані своєму народові. Так було в околицях Айтүна, Гудів та Геффорд в Саскачевані й Спедден та Ендрю-Краків в Альберті.

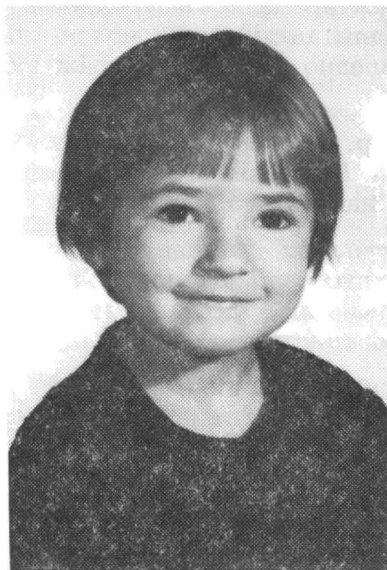
При цій нагоді хочу згадати, що я читав добру пресу та книжку, але й дописував до неї та був співредактором книжки "Українські Піонери Альберти" та "Укра-

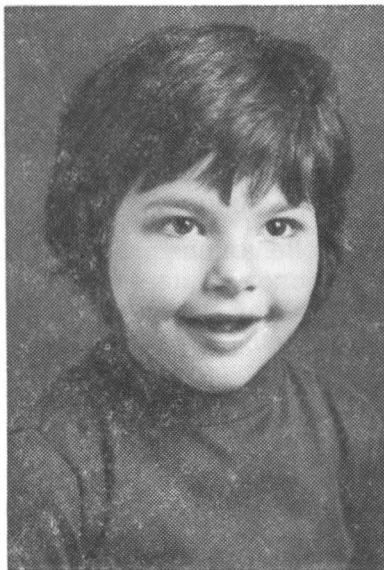
СВІТЛИНА МОЄЇ РОДИНИ З 1964 Р.:

Перший ряд зліва доправа: дочка Френцис Перрін, Дмитро Прокоп — автор споминів, внучка Христина Прокоп, Ангеліна Прокоп — дружина автора, невістка п-ва Прокопів — Стела Прокоп. Посередині внучки: Ніл (сидить), Павло, Маріян і Євген. Задній ряд: зять Лен Перрін, невістка Анна Прокоп, внучка Іванка (тепер вже доктор дентистики), сини Маріян та Тарас.

Мої наймолодші внучки, яких нема на родинній світлині з 1964 р.

Вероніка Прокоп, 12 літ

Шерон Прокоп, 8 літ

Linda Perrin, age 10

Debie Perrin, age 13

їнці в Альберті". Було то приємно працювати з членами Редакційного Комітету, як: Микола Фляк, Ізидор Горещький, д-р Н. Голубіцький, В. Косташ та Й. Лазаренко. Колективним писанням ми видали англійською мовою по-вище згадані книжки, які напевно піднесли престиж українців взагалі.

На першого червня, 1971 р. я дістав гарний дарунок від мого дорогого приятеля п. М. Фляка в формі книжки й на першій сторінці він написав слідуючі слова:

« Вельмишановному і Дорогому Другові п. Дмитрові Прокопові на спомин співпраці в Товаристві Українських Піонерів Альберти та глибокій пошані за його щирю і віддану працю для Товариства. »

Ми з дружиною виховали двох синів — Маріяна й Тараса та дочку Франку. Всі наші діти подружені, на на своїх становищах та мають вже своїх дітей, а ми з дружиною маємо внуків та правнуків. Ми обоє маємо велике моральне вдоволення, що наші діти йдуть нашіми слідами й виявляють нам щирю пошану й любов.

Під захід сонця мого життя хотів би я невести вірш Осипа Маковея, який віддає дуже гарно настрої старшої людини. Може він спонукає декого з наших піонерів написати свої спомини заки ще не запізно й дати їх до преси для добра других людей.

ДУМКА

Мені здається — я не жив,
А тільки збирався жити,
Чогось шукав, за чимсь тужив,
Бажав комусь ввесь вік служити.

Аж ось і молодість минула,
Не живши, втомлена заснула.

І день прийде, як та слота,
Я довгу панахиду правлю,
Прощайте, молоді літа!
Не гуджу вас я і не славлю.

З могили вже вас не добуду,
Уже я молодим не буду.

І в цім жалю, мов бачу я,
Не мертва молодість, лиш сонна,
Не в пору ця журба моя,
Не в пору пісня похоронна!

Ще поживем? Давайте жити!
Чогось шукать, за чимсь тужити!

На закінчення моїх споминів хотів би я ще додати, що мені скінчилося 80 літ мого трудового життя, з того 65 літ у Вільній Канаді. Тут я мав золоту нагоду вчитися в державних школах та виховуватися в українських Інститутах. Хоч на своє вдержання в школі я працював фізично де тільки можна було чесно заробити на прожиток через довгі літа аж доки не став повнокваліфікованим учителем.

Будучи вчителем в державних школах поперх 20 літ я старався вщепити у моїх учнів амбіцію, що б йшли до вищих шкіл і добивалися до якоїсь професії, та що б були горді зі свого походження та не встидалися говорити по українськи там де треба. Нині мені приємно бачити деяких моїх учнів на становищах учителів, адвокатів, лікарів, священиків, мед-сестер (норси) по шпиталях ітд. Все це підтримувало на дусі й хотілось жити та бачити як діти та внуки наших піонерів збільшували ряди професіоналістів.

Та поминувши все сказане, я не менше почував себе щасливим тоді, коли редакційна колегія при Товаристві Українських Піонерів Альберти збирала матеріяли та видала друком аж два великі збірники про українців в Альберті. Приємно було мені бути членом цієї колегії, а ще приємніше писати до преси про вартість цих видань для будучих поколінь.

ДЕЩО ПРО МОЇ ПИСАННЯ ДО ПРЕСИ

Я все був свідомий того, що добрі діла людей та великі події треба часто згадувати не лиш переказами, але й в пресі та ставити їх за приклад самим собі та перед усім нашої молоді. І так через довгі літа я старався писати конструктивні дописи до преси. Деякі уривки з мого писання долучую до моїх споминів, які може будуть інтересні читачам цього часопису.

1. Орест Жеребко (1887-1944) Українські Вісті — 1977, ч. 19. Великий діяч на культурно-освітньому полі в Канаді.

2. Роман Кремар (1886-1955) Українські Вісті — 1977, ч. 21. Борець за Двомовні Школи в Альберті.

3. Українська мова в Канаді в 1913 році. Українські Вісті — 1977, ч. 22.

4. Критичні уваги до книжки Дж. Мекгрегора — “Вільні Землі”. — Українські Вісті, ч. I. 1970.

5. Тарас Шевченко. Український Голос, 1971, ч. 10.

6. Що гірше: чи пияцтво — чи гнів-ненависть? Український Голос, 1976, ч. 38.

7. Моя рецензія на книжку “Історія Українців Канади — пера д-ра М. Марунчака. Українські Вісті — 1970, ч. 47.

8. Як нащадки українських піонерів боронили наших скитальців.

9. Рецензія д-ра М. Марунчака на мої спомини. Українські Вісті, 1977, ч. 31.

10. Д-р А. Т. Кібзей (1888-1954) Український Голос число 26, 1976.

11. Що говорили розумні англійці про українських піонерів. Українські Вісті, 1978, ч. 11.
12. Як то було перед 150 роками — Українські Вісті, 1978, ч. 6.
13. У 20-ту річницю смерти великого політичного діяча — Посла Антона Глинки — Український Голос, 1977, число 18; Новий Шлях — 1977, ч. 43.
14. Жертвенність українських піонерів урятувала Рідні Школи в Галичині в 1912 р. — Українські Вісті, 1977, ч.31.

